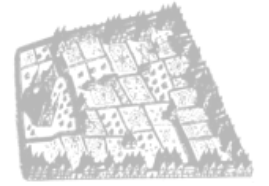

Herkulosche Esch

Visiedocument nieuw landgoed

Jan van Arkelweg 2a

1 INLEIDING

1.1 EEN NIEUW LANDGOED

Gelegen ten zuiden van de bebouwde kom van Zwolle, langs de verbindingsweg met Deventer, ligt een open agrarisch landschap. Tussen de bebouwing en dit open gebied bevindt zich een klein bosje, het Bikkenrader bos. In de negentiende eeuw bevond zich hier een gelijknamige buitenplaats.

Meteen ten zuiden van het Bikkenrader bos willen de opdrachtgevers, de families Middag en Corée een nieuw landgoed met een oppervlakte van ruim tien hectare oprichten. Dit landgoed krijgt de naam Herkulosche Esch. Hiermee wordt gerefereerd aan het toponiem waarmee deze omgeving op historisch kaartmateriaal wordt aangeduid.

Met de ontwikkeling van een nieuw landgoed sluiten de opdrachtgevers aan op een lange traditie van landgoederen die in deze omgeving aanwezig is: ten oosten van Zwolle bevond zich een groot aantal buitenplaatsen en havezaten. Een groot deel van deze huizen is vandaag de dag nog aanwezig en geeft een beeld van de allure die deze omgeving in het verleden had.

Ook de locatie van de Herkulosche Esch neemt een plaats in in de geschiedenis van de Sallandse landgoederen. Een gedeelte van het projectgebied is in de negentiende eeuw vermoedelijk onderdeel geweest van de buitenplaats Bikkenrade.

Afb. 1 Luchtfoto van het gebied ten zuidoosten van Zwolle met daarop aangegeven de aanwezige landgoederen

In een verder verleden maakte het deel uit van de havezate Zuthem, die ietwat meer naar het zuiden was gelegen. De wortels van het projectgebied zijn dus verweven met Sallands rijke geschiedenis. Met de ontwikkeling van de Herkulosche Esch wordt een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van deze locatie geschreven.

Friso Woudstra architecten en Res nova — De opdrachtgevers willen zich bij de ontwikkeling van hun landgoed laten inspireren door de geschiedenis van de locatie en de typologie van de historische landgoederen.

Vanwege hun grote ervaring zijn Friso Woudstra Architecten uitgenodigd voor het project Herkulosche Esch.¹ Woudstra heeft Res nova bij het project betrokken vanwege haar deskundigheid op het gebied van erfgoed en ruimtelijke ordening. Gezamenlijk hebben beide partijen met regelmaat succesvol opgetreden bij de ontwikkeling van zowel nieuwe als historische landgoederen. Bij het voortraject voor de Herkulosche Esch draagt Res nova zorg voor alle benodigde

¹ Zie de publicatie 1001 met het oeuvre van Friso Woudstra Architecten (2009) waarin verschillende voorbeelden worden behandeld.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

onderzoeken en voorbereidingen. Daarnaast heeft Res nova, om het ontwerp van Friso Woudstra Architecten handen en voeten te geven, onderzoek verricht naar de historie van de projectlocatie en de typologie van het Sallandse landgoed. In het deelrapport *Verhaal van de plek (cultuurhistorische, landschappelijke en geomorfologische analyse)* is ruim aandacht besteed aan het eerste van de genoemde aspecten: de geschiedenis van de locatie. In het tweede deelrapport, het *Gezicht van de plek (typologisch onderzoek)* en in de 2012 opgestelde notitie *Vergelijking met andere landgoederen* wordt de opzet en verschijningsvorm van de streekeigen landgoederen beschreven. Hierbij is niet alleen naar de landhuizen gekeken, maar is ook de architectuur van de bijgebouwen en de opzet van de parktuinen meegenomen.

Aan de hand van de bevindingen uit het *Gezicht van de plek* en het *Verhaal van de plek* is een visie voor de Herkulosche Esch opgesteld. Hierbij zijn ook de resultaten van de ecologische onderbouwing², de Effectenindicatie Flora- en faunawet en de Toetsing Flora- en faunawet, uitgevoerd door Engbers Bosbeheer en het archeologisch onderzoek gerealiseerd door Hazenberg AZM (in opdracht van A=M) opgenomen.³

³ Engbers Bosbeheer, *Ecologische onderbouwing inzake ontwikkeling Landgoed Herkulosche Esch te Zwolle, Eefde 2011* (documentnummer 1000602); Engbers Bosbeheer, *Effectenindicatie Flora- en faunawet in verband met de voorgenomen herinrichting van een terrein aan de Wijheseweg te Zwolle, Eefde 2011* (documentnummer 1000601); Engbers Bosbeheer, *Toetsing Flora- en faunawet in verband met de voorgenomen herinrichting van een terrein aan de Jan van Arkelweg te Zwolle, Eefde 2011* (documentnummer 1000603); Hazenberg AMZ (i.o.v. A=M), *Archeologisch bureauonderzoek, Jan van Arkelweg 2a te Zwolle, - Leiden 2011*.

Daarnaast is, bij het opstellen van de visie voor het landgoed, vanwege de wens van de opdrachtgever een golftuin in te bedden in het landschappelijke parkontwerp van Herkulosche Esch, de expertise van de advies- en ontwerp bureaus Infinite Variety Golf en Shortgolf Design aangetrokken.

1.2 WENSEN EN EISEN VAN DE OPDRACHTGEVERS

Onderdeel van dit visiedocument is een schetsontwerp voor Herkulosche Esch. Bij de totstandkoming van dit schetsontwerp vormen alle basisonderzoeken en adviezen (op het gebied van beleid, landschap, ecologie, archeologie, cultuurhistorie en golfontwerp) de onderleggers. Hierbij moet uiteraard ook rekening worden gehouden met de eisen en wensen van de opdrachtgevers, de families Middag en Corée. De door beide families opgestelde wensen en eisen zijn:

•	Het landgoed zal twee gezinnen huisvesten.
•	Het huis van de ouders van familie Middag, Jan van Arkelweg 2a blijft behouden. Dit huis en de tuin zullen formeel geen deel uitmaken van het nieuwe landgoed, maar zullen wel integraal in het ontwerp worden opgenomen.
•	Het landgoed moet plaats bieden aan een 'golftuin' (waarschijnlijk par 3-baan) van circa 6 ha. De 'golftuin' is bedoeld als bescheiden recreatieve gelegenheid en zal een steentje bijdragen aan de instandhouding van het landgoed.
•	Er zal een bijgebouw moeten komen waarin een clubhuis kan worden ondergebracht met wat kleinschalige horeca. Deze aanvullende activiteiten zullen vooral zijn gericht op wandelaars, fietsers (en ruiters) van het 'rondje Zwolle', dat langs het landgoed zal lopen.

•	Het landgoed dient een 'natuurlijk' karakter te krijgen en moet openbaar zijn voor fietsers, ruiters en wandelaars.

1.3 OPZET EN INDELING

Het visiedocument is als volgt ingedeeld:

- Hoofdstuk 2 behandelt in het kort het *Verhaal van de plek*: hoe heeft de projectlocatie zich ontwikkeld en hoe wordt aan deze geschiedenis een nieuw hoofdstuk toegevoegd.
- In hoofdstuk 3 wordt het stedenbouwkundig ontwerp besproken dat tot stand is gekomen op basis van de verschillende rapporten: het *Verhaal van de plek*, het *Gezicht van de plek*, de ecologische onderbouwing, de effectenindicatie en toetsing Flora- en faunawet, de archeologische rapportage en het advies voor natuurlijke inbedding van een golftuin.
- In hoofdstuk 4 wordt de architectuur van de verschillende volumes behandeld. De gebouwen zijn geïnspireerd op de in de omgeving liggende landgoederen.

1.4 TOTSTANDKOMING

Dit visiedocument is opgesteld door Res nova. Don Rackham is verantwoordelijk voor het onderzoek. Margreeth Bangert tekende voor het ontwerp van het stedenbouwkundige concept. Namens Friso Woudstra Architecten ontwikkelde Erik Lindenschot de architectonische visie, onder regie van Friso Woudstra. Voor een eerste aanzet van de inbedding van de golftuin tekende Johan van Houdt van Shortgolf Design.

2 DE HERKULOSCHE ESCH

Het ontwerp voor de Herkulosche Esch kwam tot stand als gevolg van de bevindingen die uit de onderzoeken naar de historie van het Overijsselse landgoed in het algemeen en de projectlocatie in het bijzonder aan het licht kwamen. Uit het *Verhaal van de plek* kwam naar voren dat de wortels van een groot deel van dit landgoed zijn gelegen in een voormalige havezate Zuthem. Vanaf ongeveer de tweede helft van de negentiende eeuw is het gebied een tijd lang onderdeel geweest van de negentiende-eeuwse buitenplaats Bikkenrade. Zowel Bikkenrade als Zuthem zijn afgebroken en slechts een klein aantal relictten herinnert aan hun bestaan. Uit cartografisch onderzoek kwam bovendien aan het licht hoe het projectgebied in het verleden werd gebruikt en hoe het terrein werd ontsloten.

Daar waar de historie van het projectgebied, het *Verhaal van de plek* voldoende aanknopingspunten biedt voor het op deze locatie te ontwikkelen landgoed, is voor de opzet van het nieuwe landgoed vooral gekeken naar de typologie van regionale, nog aanwezige en reeds verdwenen exemplaren: door middel van analyses van de historische voorbeelden wordt de karakteristieke opzet en vormgeving van de Sallandse havezaten en buitenplaatsen in beeld gebracht en gebruikt als uitgangspunt voor de Herkulosche Esch. Het deelrapport het *Gezicht van de plek* biedt hiervoor de handvatten.

De resultaten van de door Engbers Bosbeheer uitgevoerde ecologische onderbouwing en onderzoeken in het kader van de Flora- en faunawet bieden de handvatten met betrekking tot de inrichting van het terrein: welke soorten flora zijn volgens de PNV (potentieel natuurlijke vegetatie) passend op

deze locatie; is water wenselijk /mogelijk op het nieuwe landgoed; waarmee moet ten behoeve van de op en nabij het terrein aangetroffen flora- en faunasoorten rekening worden gehouden tijdens de realisatie van het plan. Een van de belangrijkste bevindingen is dat een deel van het gebied wordt gekenmerkt door drie PNV typen. Het beheersmatig sturen richting deze PNV varianten is, vanuit ecologisch oogpunt bezien, een goed uitgangspunt voor de juiste ontwikkeling van het plangebied alsmede de directe omgeving daarvan (Bikkenrade-oud en Bikkenrade-nieuw en het Natura 2000 gebied Uiterwaarden IJssel (noord)).

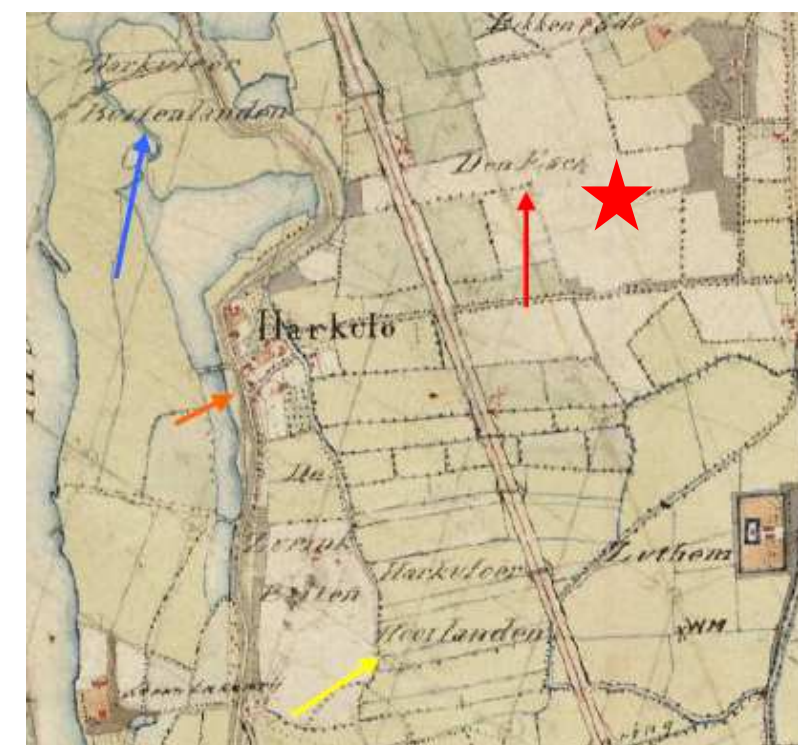
De resultaten uit het archeologisch onderzoek zijn eveneens meegenomen in het schetsontwerp. Het terrein heeft een hoge archeologische verwachting. Deze waardering is gebaseerd op basis van bevindingen ten noorden van de Herkulosche Esch. Bij de plaatsing van de verschillende onderdelen is gekeken in hoeverre deze op reeds verstoorte plaatsen konden worden geprojecteerd. Daar waar dit vanwege andere criteria (bijvoorbeeld vanwege de logistiek, ecologie of ruimtelijke kwaliteit) niet mogelijk of wenselijk is, zullen voorafgaande aan de werkzaamheden proefboringen worden verricht. Indien noodzakelijk kan dan alsnog worden besloten om bepaalde aspecten van het landgoed te verplaatsen.

Voordat we de resultaten behandelen, wordt ingegaan op het toponiem van het nieuwe landgoed, de Herkulosche Esch.

2.1 HET TOPONIEM 'HERKULOSCHE ESCH'

Het projectgebied krijgt de naam *Herkulosche Esch*. Deze naam verwijst naar de eeuwenoude es die op een groot deel van de locatie aanwezig was en die als zodanig op historisch kaartmateriaal zichtbaar is.

Op historische kaarten zien we duidelijk de kern Harkulo liggen met daaromheen de gronden met elk een apart gebruik. Ten zuiden van de kern liggen de hooilanden, terwijl langs de IJssel, aan de buitenzijde van de dijk de Buitenlanden liggen.

Afb. 1 Topografisch militaire kaart uit 1847

→	Herculo (Harkulo)	→	De es
→	Buitenlanden	★	Locatie Herkulosche Esch
→	Hooilanden		

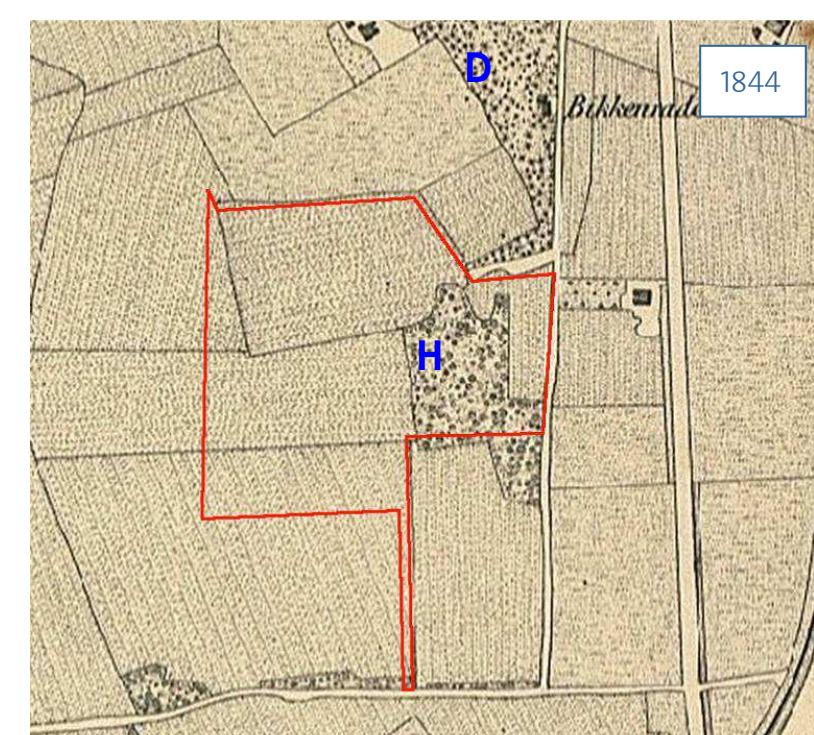
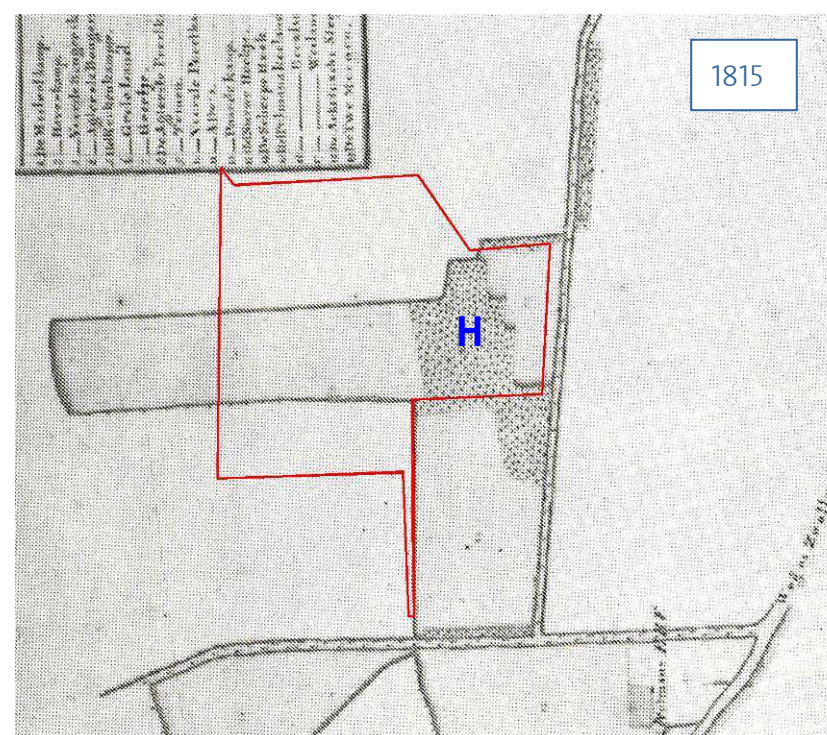
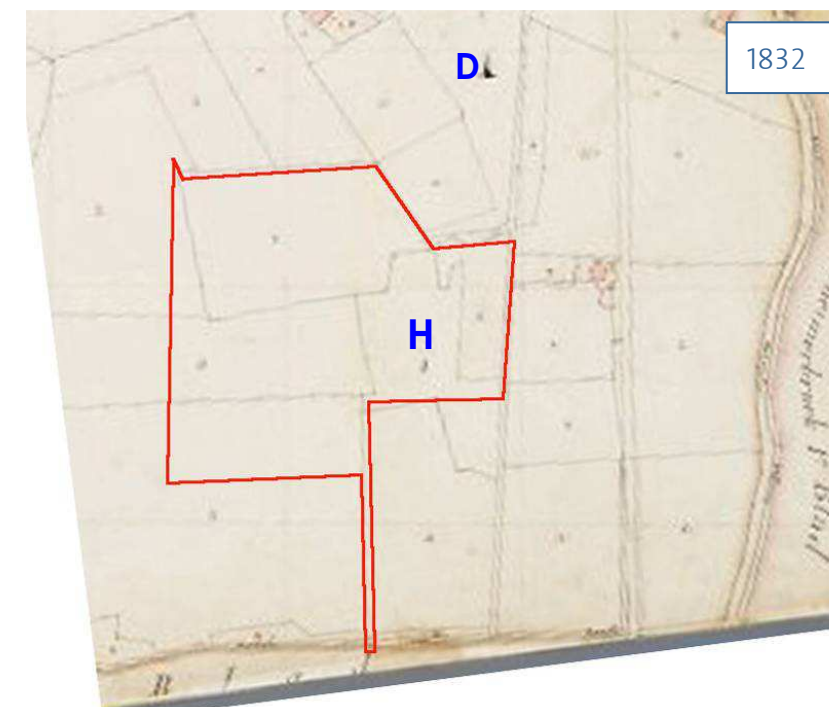
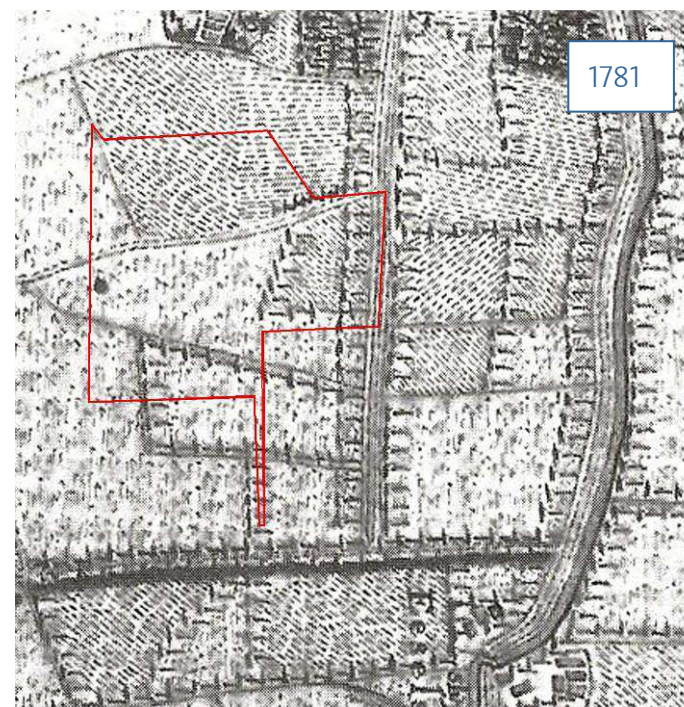
HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Op de hoger gelegen gronden zien we de es (Den Esch), een groot gebied dat als akkerland in gebruik was en dat gezamenlijk werd bewerkt (akkers waren individueel eigendom). Aan de rand van de es zien we enkele bomenrijen staan (houtwallen). Dit kan erop duiden dat hier ook individuele kampen lagen. Zoals uit het cartografisch onderzoek blijkt, maakte een gedeelte van het projectgebied onderdeel uit van de havezate Zuthem en vormde dit een apart deel van de akkergronden.

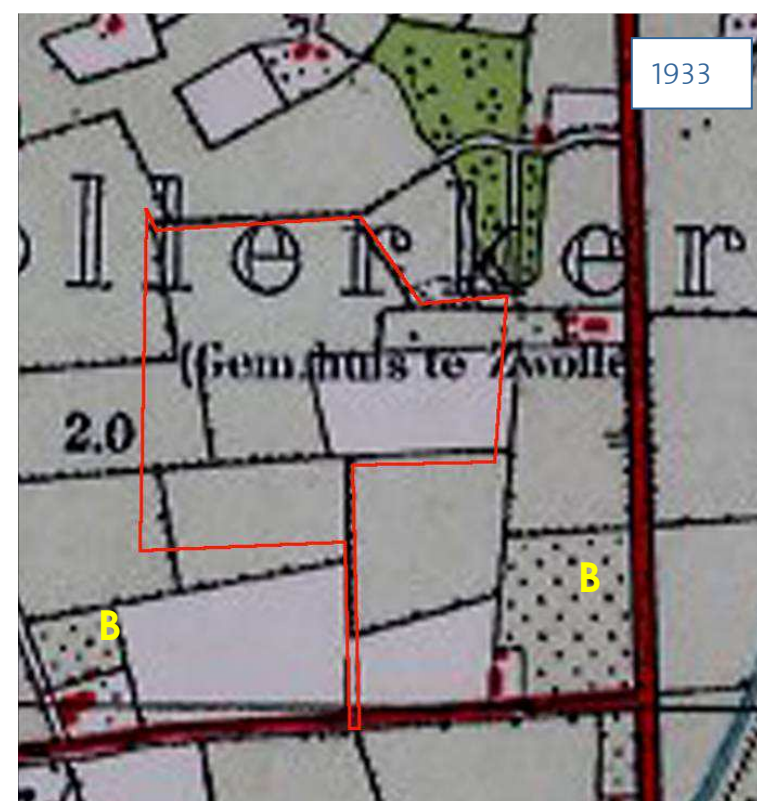
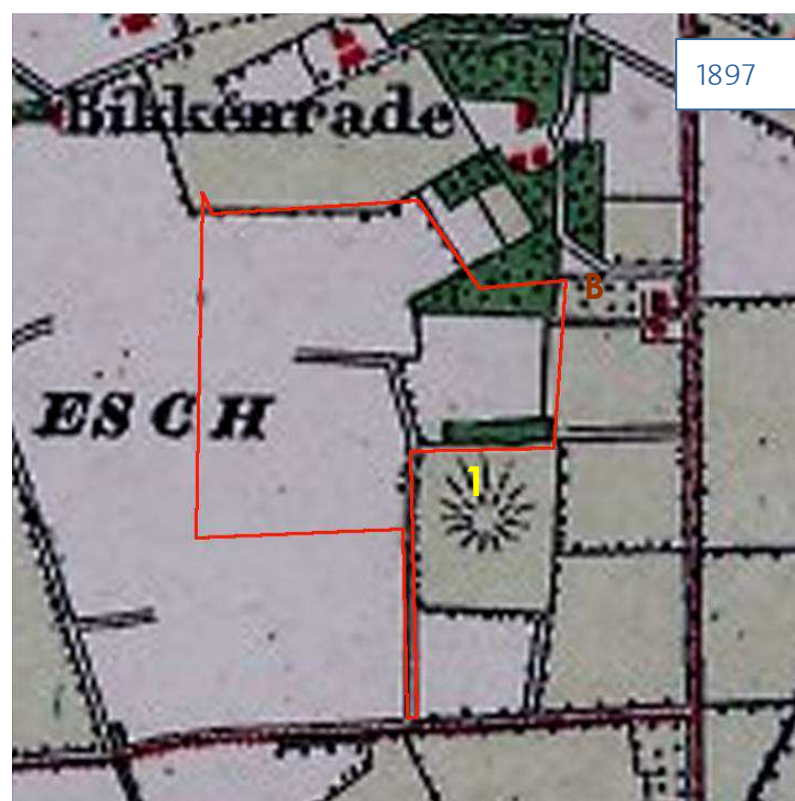
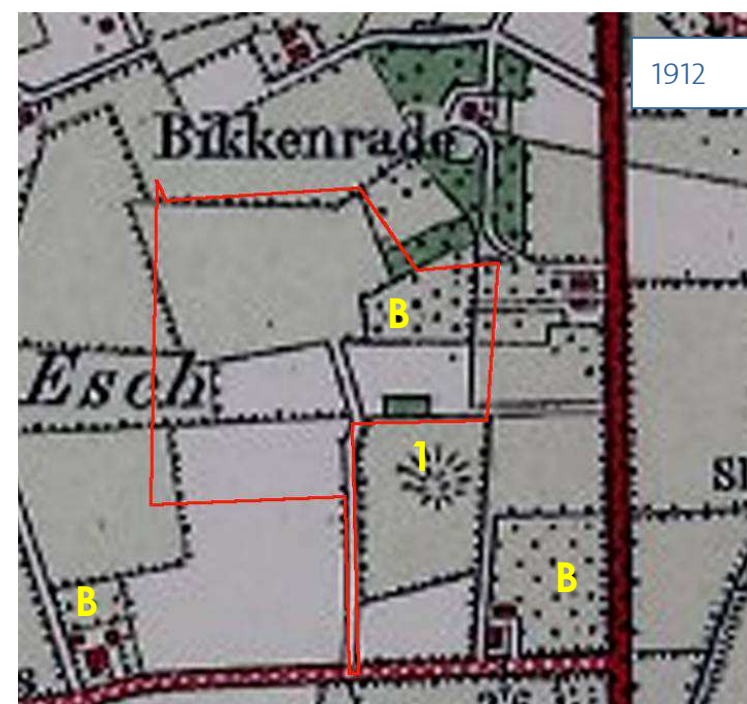
2.2 CARTOGRAFIE

Vanaf circa 1780 kan de ontwikkeling van het projectgebied aan de hand van de voorradige historische kaarten op de voet worden gevolgd. Het gebied ten zuiden van Zwolle heeft eeuwenlang een agrarische functie en ook vandaag de dag speelt de landbouw hier een primaire rol. Op de historische, laat-achtttiende-eeuwse, negentiende-eeuwse en vroeg-twintigste-eeuwse kaarten is dit duidelijk zichtbaar. Ook het terrein waar het nieuwe landgoed wordt ontwikkeld, wordt op de kaarten als zodanig weergegeven. Bronnenonderzoek, waarbij de cartografie de belangrijkste informatieverstrekker vormt, laat echter zien dat de projectlocatie een intrigerende en continu veranderende geschiedenis kent.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Uit het cartografisch onderzoek komen de volgende punten naar voren:

- De oostelijke begrenzing van het projectgebied wordt bepaald door de historische, in het begin van de twintigste eeuw verdwenen verbindingsroute tussen de Jan van Arkelweg en de Hollewandsweg. Deze weg was oorspronkelijk omzoomd met bomenrijen.
- Op de Hottingerkaart uit 1781 zien we dat vanaf de oorspronkelijke verbindingsweg tussen de Jan van Arkelweg en de Hollewandsweg twee paden in westelijke richting over het terrein van de Herkulosche Esch liepen. Deze wegen worden op negentiende-eeuws kaartmateriaal niet meer afgebeeld.
- Meteen ten noorden van het terrein van de Herkulosche Esch lag al op negentiende-eeuws kaartmateriaal een perceel dennenbos (in de kaarten aangeduid met 'D').

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

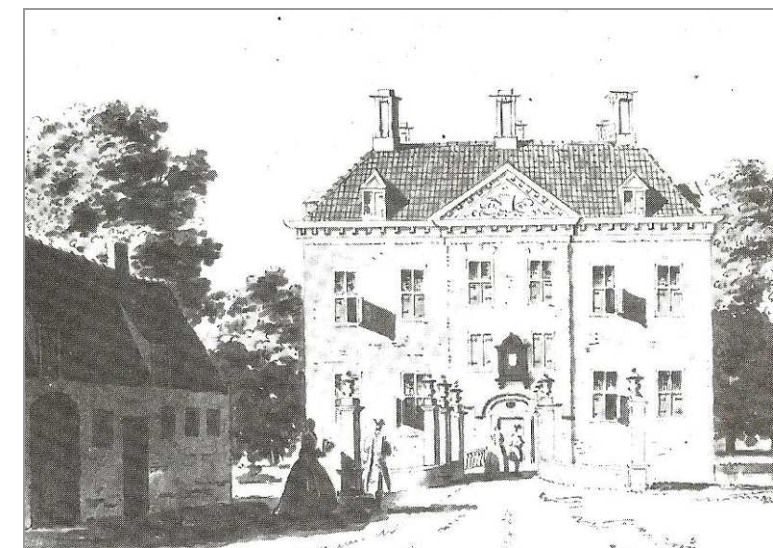

- Tot de twintigste eeuw was een gedeelte van het gebied minder 'open' van karakter: op het terrein van de Herkulosche Esch lag, in het verlengde van het dennenbosje een perceel hakhout (op kaarten aangeduid met 'H').
- Het terrein van de Herkulosche Esch hoorde deels bij de grote es van het buurtschap Harculo en bestond uit percelen bouwland. Het oostelijke gedeelte (het oorspronkelijke eigendom van de havezate Zuthem) had een meer divers beeld, alwaar een perceel hakhout met een onregelmatige contour, een weide tussen het hakhout en de verbindingsweg naar het noorden en (een deel van) een met houtwallen omzoomd kamp is gelegen.
- Het perceel hakhout veranderde in de loop der jaren van contour en omvang. Op twintigste-eeuws kaartmateriaal is het bosje verdwenen.
- In de eerste helft van de twintigste eeuw is een deel van de Herkulosche Esch tijdelijk in gebruik geweest als boomgaard (in de kaarten aangeduid met 'B').
- Het gebied van de Herkulosche Esch is gelegen in een dekzandlandschap. De glooiingen in het landschap rondom de Esch zijn beperkt. Bij het Bikkenrader bosje is wel sprake van een hoogte (dekzandkop), deze is echter niet afgebeeld op de kaarten. Vanaf het midden van de negentiende eeuw tot ongeveer 1920 is ten zuiden van het perceel hakhout op het terrein van de Herkulosche Esch sprake van een heuvel (op de kaarten aangeduid met '1').
- Na de Tweede Wereldoorlog verschijnt ten noorden van het huisje Jan van Arkelweg 2a (gebouwd in de jaren vijftig) een kuil. Het betreft hier afgegraven grond ten behoeve van de zandwinning (op de kaarten aangeduid als '2').
- Op het terrein van de Herkulosche Esch heeft tot de jaren vijftig (met de bouw van Jan van Arkelweg 2a) nooit bebouwing gestaan.

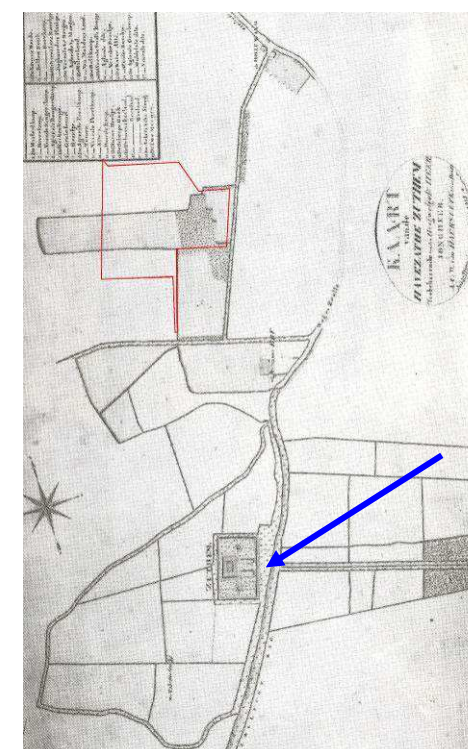
- De toerit naar de Jan van Arkelweg 2a verschijnt voor het eerst als route op een kaart uit 1866, daarvoor was het de begrenzing van een hier aanwezig kamp (houtwal). Deze weg is tussen de jaren dertig en zestig enige tijd niet afgebeeld.

De aanwezigheid van en veranderingen aan de hierboven genoemde landschappelijke elementen is voor een groot deel toe te schrijven aan het gegeven dat het terrein van de Herkulosche Esch lange tijd onderdeel is geweest van twee verschillende landgoederen: de in oorsprong middeleeuwse havezate Zuthem en de in 1842 opgerichte buitenplaats Bikkenrade.

Havezate Zuthem — Uit een overzichtskaartje van de goederen van de havezate Zuthem blijkt dat een groot deel van het terrein van de Herkulosche Esch tot ongeveer het midden van de negentiende eeuw deel uitmaakte van deze havezate. Dit bezit ter plekke van de projectlocatie bestond uit het perceel hakhout en enkele omliggende wei- en bouwlanden, waaronder een kampje. Het betrof hier dus economische gronden van de havezate. Zuthem had in de negentiende eeuw een bescheiden bezit, maar gold in de zeventiende eeuw als één van de grootste havezaten van Overijssel. Tegen het eind van de zeventiende eeuw liet de toenmalige eigenaar, Adolf Werner van Pallandt een nieuw huis bouwen. Dit huis, opgetrokken in de destijds overheersende Hollands classicistische stijl, die door Philips Vingboons werd toegepast, is in 1730 opgetekend door Abraham de Haen. Aan de overzijde van de straat werd een lang grand canal aangelegd. Het huis werd uiteindelijk onder eigendom van jonkheer A.C.W. van Haersolte tot den Doorn in 1821 afgebroken en in 1916 werd de havezate verkocht aan een bouwkundige en was het dus niet meer in adellijk bezit. Vandaag de dag resteert alleen nog een

Afb. 2 Het hoofdhuis van havezate Zuthem, anno 1730.

Afb. 3 Plattegrond uit 1815 met het bezit van Zuthem. De Herkulosche Esch is rood omkaderd. De blauwe pijl geeft de locatie van het huis van Zuthem aan.

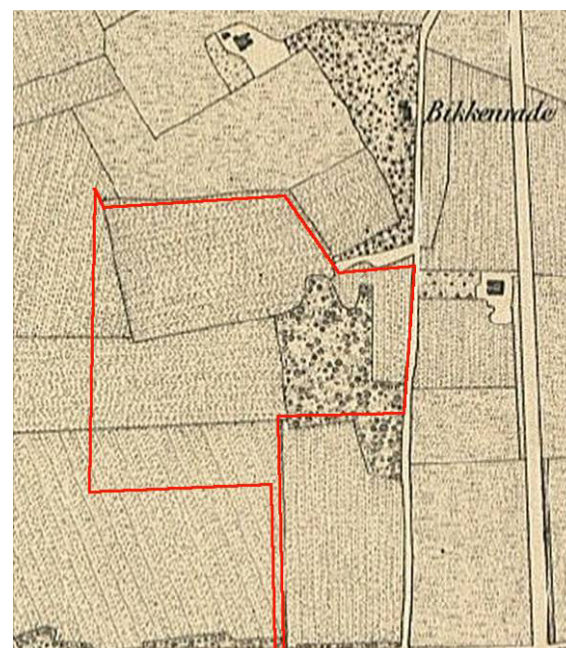
van de bouwhuizen. Deze doet nu dienst als bijgebouw van een boerderij. Het grand canal is gedegradeerd tot een sloot.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Buitenplaats Bikkenrade — Omstreeks 1840 werd in het den-
 nenbosje ten noorden van het terrein van de Herkulosche Esch
 een buitenplaats opgericht. Het bosje waarin het buiten,
 genaamd Bikkenrade, was gelegen werd herontwikkeld als
 parkbos. Een groot deel van de dennenbomen maakte hierbij
 plaats voor loofbomen. Het terrein ten zuiden van de buiten-
 plaats veranderde gelijktijdig met de bouw van de buiten-
 plaats van opzet. Hoewel er in het kader van dit onderzoek
 geen bronnen zijn gevonden die informatie verschaffen over
 het oppervlak van Bikkenrade, is het zeer waarschijnlijk dat de
 eigenaar, Jan Asman uit Zwolle, de gronden van de familie van
 Haersolte tot den Doorn had aangekocht. Het perceel hakhout
 lijkt te zijn verworven tot een wandelbos, waardoor men vanaf
 het huis naar een heuvel kon lopen die ten zuiden van het hak-
 houtbosje werd opgeworpen. Vermoedelijk was deze heuvel
 bedoeld als uitkijkpunt. In de loop van de negentiende eeuw
 zien we dat de opzet van de buitenplaats regelmatig veran-
 dert: het voormalige bosje wordt steeds kleiner. Het exacte
 jaartal waarin de buitenplaats wordt opgeheven, het huis
 wordt afgebroken en de parktuin verdwijnt, is onbekend maar
 zal in het Interbellum hebben plaatsgevonden. Van de oor-
 spronkelijke buitenplaats resteert alleen nog een tweetal
 hekpijlers aan het begin van de oprijlaan van de in de jaren
 dertig opgerichte boerderij Bikkenrade.

Afb. 4 Topografische kaart uit 1844: de
 buitenplaats verschijnt voor het eerst..

Afb. 5 Plattegrond uit 1866. Het perceel hakhout is in
 omvang gewijzigd (blauwe pijl) en er is een heuvel
 (rode pijl) aangelegd.

Afb. 6 De in de jaren dertig opgerichte boerderij Bikkenrade en de
 hekpijlers van de voormalige buitenplaats.

Tweede helft twintigste eeuw — Vanaf het Interbellum heeft
 het terrein een volledig agrarische functie: delen worden afge-
 graven en opgevuld, een nieuw volume (Jan van Arkelweg 2a)
 wordt opgetrokken en de bestaande ontsluiting komt tot
 stand. Alle herinneringen aan de relatie van dit gebied met
 Zuthem en Bikkenrade zijn verdwenen. Het Bikkenrader bos is
 echter behouden, hoewel enige relatie met het voormalige
 buiten ontbreekt. Het bos is in de jaren negentig naar het
 oosten toe uitgebreid met een 'nieuw' bos.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Conclusie — Uit het cartografisch onderzoek, aangevuld door andere bronnen is een duidelijk beeld geschetst van de ontwikkelingsgeschiedenis van de locatie. Alleen de oudste kaart, de Hottingerkaart uit 1781 toont aan dat over het projectgebied een tweetal wegen in oostwestelijke richting heeft gelopen. Alle overige logistiek liep langs het projectgebied. De meest interessante bevinding is de aanwezigheid van een perceel hakhout op het terrein. Dit was eerst eigendom van havezate Zuthem en later van buitenplaats Bikkenrade. Het bos vormt, als onderdeel van historische landgoederen een bijzonder uitgangspunt voor het nieuw te ontwikkelen landgoed. Bij de keuze voor de aanleg van nieuwe natuur/bos, speelt de historische situatie dan ook een grote rol. Temeer omdat zo ook weer aansluiting wordt gezocht op het Bikkenrader bos.

2.3 EEN NIEUW LANDGOED

De families Middag en Corée willen gezamenlijk op de familiale agrarische gronden een landgoed van ruim 10 hectare ontwikkelen. Zoals in het eisen- en wensenpakket staat vermeld (zie paragraaf 1.3) moeten er niet alleen twee gezinnen worden ondergebracht, maar moet de bestaande woning (Jan van Arkelweg 2a), hoewel deze formeel geen onderdeel van het goed zal uitmaken, wel integraal deel gaan uitmaken van het nieuwe plan. Verder zijn er een aantal recreatieve voorzieningen op bescheiden schaal gepland op het landgoed, waaronder een ‘golftuin’ van ongeveer zes hectare en wat horeca. Bij dit alles wil men de historie van de plek en de typologie van het Sallandse landgoed als uitgangspunt en inspiratiebron laten dienen. In eerste instantie is gekeken of het mogelijk was om voor beide

families een gelijkwaardig onderkomen te creëren. Een situatie waarbij sprake zou zijn van twee landhuizen. In de omgeving is een aantal voorbeelden bekend van twee bij elkaar gelegen landhuizen die visueel (en soms ook familiaal) één geheel vormen. De Alerdinck en De Colckhof vormen een fraai voorbeeld.

Echter, vanwege de richtlijnen van de provincie omtrent nieuwe landgoederen, is het vanwege de grootte van het terrein niet mogelijk twee hoofdhuizen op te richten. In het uiteindelijke plan is een situatie ontstaan waarin sprake is van één hoofdhuis, bestemd voor één familie. De andere familie zal haar onderkomen vinden in een bijgebouw dat wat betreft typologie en plaatsing passend is binnen de karakteristiek van het historische Sallandse landgoed.

In de hierop volgende hoofdstukken wordt ingegaan op het ontwerp van de Herkulosche Esch. In hoofdstuk 3 wordt gekeken naar de inrichting van het terrein, waarbij de parkaanleg, de ‘golftuin’ en de huisvesting van de gezinnen geïntegreerd worden. Hierin wordt per ‘thema’ of element aandacht besteed aan de wijze waarop deze bij het stedenbouwkundig schetsontwerp de Herkulosche Esch wordt toegepast en waarom is gekozen voor een bepaalde uitvoering. Deze thema’s zijn rechtstreeks gedestilleerd uit de cultuurhistorische en historisch-landschappelijke waarden en speerpunten uit de deelrapporten *Verhaal van de plek* en *Gezicht van de plek*.

Hierbij zullen ook de aandachtspunten worden genoemd uit de andere deelrapporten, die mede de keuzes voor het ontwerp of de insteek van het plan hebben bepaald. Hierdoor zal een duidelijk beeld ontstaan van de verantwoordelijkheid die

wordt genomen in het streven naar maatschappelijke meerwaarde, verbetering van landschappelijke en ecologische kwaliteiten⁴ en aansluiting bij de historische en cultuurhistorische waarden van de plek en haar omgeving.

In hoofdstuk 4 wordt aandacht besteed aan de bebouwing, zowel wat betreft de architectuur voor beide families als het onderkomen voor de ‘golftuin’ en horeca. Ook hier zijn de speerpunten uit het deelrapport *Gezicht van de plek* als uitgangspunt genomen.

In de bijlagen is nog extra informatie opgenomen over het percentage natuur in het ontwerp, Herkulosche Esch als Toeristisch OverstapPunt, de openbare toegankelijkheid van het landgoed en de horecagelegenheid van Herkulosche Esch.

⁴ Wat betreft het plan en de onderzoeken die zijn uitgevoerd stelt de provincie het volgende aangaande de NB wet:

“de aanleg en het gebruik van het nieuwe landgoed Herkulosche Esch te Zwolle zal geen negatieve gevolgen hebben voor de instandhoudingsdoelen van het op circa 780 m afstand gelegen Natura 2000-gebied ‘Uiterwaarden IJssel’. Gezien de afstand worden er geen effecten verwacht op gebied van geluid, licht en/of trillingen op soorten in het N2000-gebied. Ook zijn er geen directe effecten te verwachten op de in het N2000-gebied aanwezige habitattypen. De toename in verkeersbewegingen zal, gezien de afstand en de te verwachte intensiteit, ook niet leiden tot een toename van stikstofdepositie in het N2000-gebied.

Effecten op herbivore wintervogels kunnen worden uitgesloten. De doelstellingen ten aanzien van foerageergebied voor deze soorten zijn gericht op de ruimte binnen Het N2000-gebied Uiterwaarden IJssel zelf en niet zozeer op foerageergebied hierbuiten. Afname aan foerageergebied buiten N2000-gebied heeft als zodanig geen effecten op de instandhoudingsdoelen van deze soorten. Daarnaast is er in de omgeving voldoende alternatief foerageergebied voor deze soorten voorhanden.

Op basis hiervan vindt de provincie een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet voor dit project niet noodzakelijk”.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

3 DE INVULLING VAN HET SCHETSONTWERP: HET SALLANDSE LANDGOED ALS UITGANGSPUNT

De terreinschets voor de Herkulosche Esch betreft in deze fase nog een globale indicatie van de hoofdopzet van het landgoed. Het is dan ook zeker niet bedoeld als een uitgewerkt plan waarin alle aspecten van het ontwerp tot in detail zijn uitgewerkt.

Het schetsontwerp wordt in de volgende pagina's per thema toegelicht. De behandelde thema's zijn:

- Hoofdopzet: geometrische vlakken in landschappelijk geheel
- Historische verkaveling
- Infrastructuur: historisch, typologisch een aansluiting met omgeving
- Hoofdopzet: één landhuis als spil
- Historisch bos en vegetatietypen
- Landschappelijke aanleg met open weide als spil: de weide als basis voor de 'golftuin'
- Lobvormen van de landschapsstijl als basis voor de holes
- Dekzandlandschap als basis voor glooiing
- Heuvel als uitkijkpunt
- Watelementen
- Boomgaard als parkeerplaats
- Houtwallen en hagen als omheining of omzoming
- Slangenmuur als basis voor afscheiding
- Berceau
- Zichtlijnen en vista's

Schetsontwerp terreininrichting Nieuw landgoed Herkulosche Esch	
Legenda	
	Bebouwing
	Bebouwing buiten bestemmingsplan
	Paden
	Terras
	Bos
	Perk (bomen en/of struiken)
	Bloemperk geometrische tuin
	Bomenlaan
	Hoge haag
	Houtwal
	Boomgaard
	Bomenrij
	Berceau
	Waterpartij
	Bruggetje
	Hekwerk
	Bos buiten bestemmingsplan
	Welland en bouwland buiten bestemmingsplan

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

3.1 ALGEMENE KARAKTERISTIEK SALLANDSE LANDGOEDEREN

Historische Sallandse landgoederen zijn in overvloed aanwezig en vormen een belangrijke inspiratiebron voor de plannen van de Herkulosche Esch. Ondanks de vele verschillen die deze landgoederen onderscheiden, is er een aantal karakteristieke, telkens terugkerende aspecten te herkennen. De organische groei is bij vrijwel alle landgoederen duidelijk herkenbaar. Dit vertaalt zich in een rechtlijnig en geometrische aanleg in de directe nabijheid van het huis, kenmerkend voor de zeventiende en achttiende eeuw met daarbuiten een landschappelijke aanleg die zo karakteristiek is voor het overgrote deel van de negentiende eeuw. Het classicistische is herkenbaar aan de rechtlijnigheid van de lanen, grand canals en de lange zichtassen die hierover zijn geprojecteerd. Het landschappelijke vertaalt zich in een schilderachtigheid die ontstaat door meandering van de paden en waterpartijen en het contrast tussen open grasvelden en besloten bossen en perken.

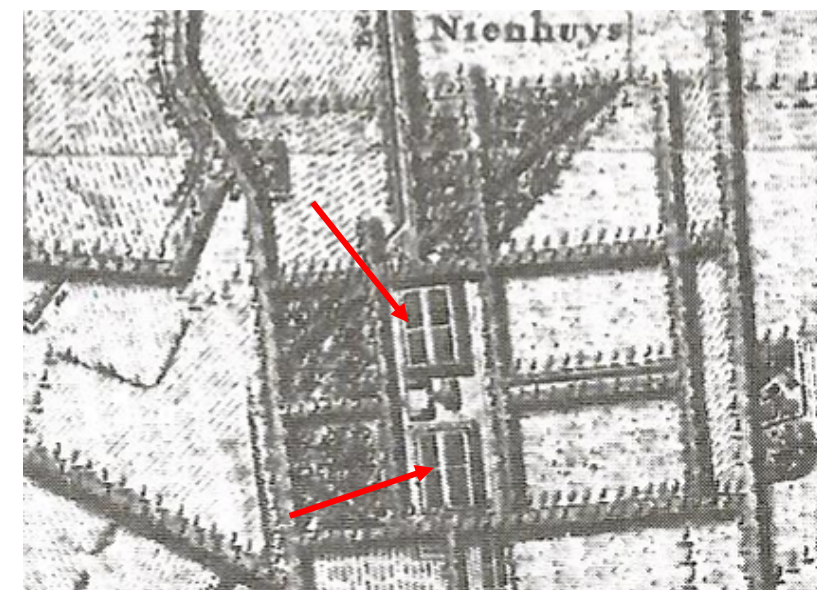
Grote waterpartijen, de plaatsing van het hoofdhuis in het water, grote open weilanden, omzoomd met houtwallen en 'wandelingen', berceau's, ommuurde of omhaagde classicistische tuincompartimenten zijn slechts enkele karakteristieke elementen die in de landgoederen in de omgeving van de Herkulosche Esch veel worden aangetroffen.

3.2 HOOFDOPZET: GEOMETERISCHE VLAKKEN IN EEN LANDSCHAPPELIJK GEHEEL

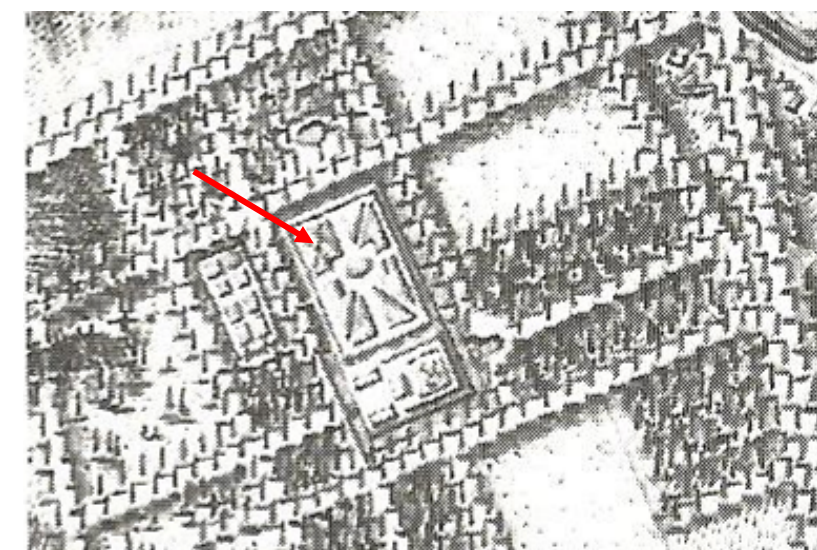
Het nieuwe landgoed is ruim tien hectare in omvang. Op dit landgoed moet een groot aantal elementen worden ondergebracht. Naast de huisvesting van twee gezinnen en onderkomens die noodzakelijk zijn voor de nevenfuncties, zal de meeste plaats worden ingenomen door het landschappelijke park en de tuinen. Zoals is gebleken in het *Gezicht van de plek*, kenmerken de lokale grote parktuinen zich door een combinatie van de oudere, achttiende-eeuwse classicistische omsloten tuinen en de erbuiten gelegen landschappelijk aangelegde parktuinen.

De bebouwing en de classicistische deeltuinen vormen vaak één fysiek geheel, omsloten door grachten en/of tot vijvers vergraven waterwegen. Het is op deze wijze mogelijk om binnen het grotere geheel privacy te creëren voor de twee gezinnen die op het landgoed gaan wonen.

In het ontwerp is het hoofdhuis gelegen binnen een met hagen omzoomd vierkant. Ten westen van het vlak met bebouwing is, op een soortgelijke wijze als bijvoorbeeld bij Den Berg, een in vier kwadranten opgedeelde rechthoek geplaatst. Hiermee wordt de uitleg in de breedte, die zo kenmerkend is voor de Sallandse landgoederen, als uitgangspunt genomen. In tegenstelling tot de besloten ommuring of omhaging van het hoofdhuis met haar deeltuinen werd bij dergelijke kwadranten vaak gekozen voor een oplossing met bomen: door de bomenrijen wordt de rechtlijnigheid van dit parktuindeel naast de bebouwing benadrukt, maar houdt het enige transparantie op ooghoogte.

Afb. 7 Nienhuys op de Hottingerkaart van 1783. De twee compartimenten met classicistische indeling liggen aan weerszijden van de bebouwing.

Afb. 8 Campherbeeck op de Hottingerkaart van 1783. Er is sprake van één compartiment met classicistische inrichting, gelegen naast het huis.

Rondom of naast de geometrische tuindelen werd in de loop van de achttiende en negentiende eeuw vaak een parktuin in Engelse landschapsstijl aangelegd. Deze parkdelen kenmerken zich, in tegendeel tot de rechtlijnige tuindelen nabij de hoofdbebouwing, door een schilderachtig karakter van open weiden

HERKULOSCHE ESCH Visiedocument nieuw landgoed Jan van Arkelweg te Zwolle

of grasvelden met daaromheen en tussenin wandelbossen. In Salland zijn deze open terreinen opvallend groot, zoals onder andere goed zichtbaar is bij het nabijgelegen Windesheim.

Afb. 9 Den Berg: geometrische tuin naast het hoofdhuis met ten zuidoosten een landschappelijke parkaanleg.

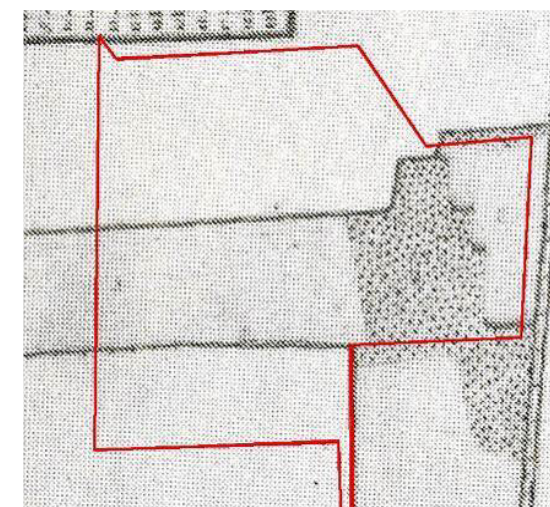
Afb. 10 Nijenhuis op topografisch militaire kaart uit 1890: geometrische tuin aan weerszijden van huis met ten zuiden landschappelijke parkaanleg.

De paden die door deze parktuinen lopen, volgen een meanderend tracé : het verrassingselement en het idee van oneindigheid spelen hier een primaire rol. De grilligheid van de paden komt tevens terug in de opzet van waterpartijen die als een meanderende beek door de natuur lijkt te stromen.

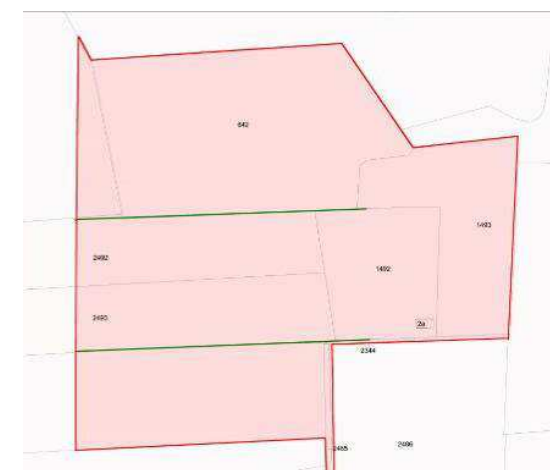
In het ontwerp voor Herkulosche Esch is de combinatie van grote open grasvelden met daaromheen wandelbossen als uitgangspunt genomen voor de opzet van de parkaanleg. Binnen deze aanleg zal het geplande golfparcours zich op natuurlijke wijze moeten invlechten: het parcours zal zich aanpassen aan het landschappelijke parkontwerp en de holes zich voegen naar de ‘aanwezige natuur’ van het landgoed. Ook enkele kwadranten van de deeltuin worden, met behoud van de rechtlijnige structuur, hierbij betrokken.

3.3 HISTORISCHE VERKAVELING ALS BASIS

De plattegrond van de Herkulosche Esch is in grote lijnen geënt op de verkaveling zoals deze verschijnt op de historische plattegronden en zoals deze tot de dag van vandaag in hoofdlijnen behouden is: de noordelijke grens van de toekomstige deeltuinen is de noordelijke grens van perceel nr. 2492 (zie afb. 14). De zuidelijke grens van de deeltuinen wordt gevormd door de zuidelijke grens van perceel nr. 2493 (zie afb. 14). Deze twee kavels vormden tezamen het opvallende langgerekte perceel dat deel uitmaakte van de havezate Zuthem en verschijnt op de plattegrond van 1815. Dit karakteristieke aspect van het Verhaal van de plek is hier dus als uitgangspunt genomen en bepaalt in hoofdlijnen de opzet van het landgoed als geheel.

Afb. 11 Plattegrond uit 1815 met daarop het eigendom van Zuthem. Let op het langgerekte perceel, links van het bos: dit zijn de huidige kavels 2492 en 2493.

Afb. 12 Kadastrale onderlegger. De groene lijnen geven de begrenzing van de kavels 2492 en 2493 aan die in het ontwerp de omvang van de deeltuinen bepalen.

3.4 INFRASTRUCTUUR: HISTORISCH, TYPOLOGISCH EN AANSLUITING MET OMGEVING

Deze paragraaf zal op verschillende punten overlappen met de volgende paragraaf *locatie van de bebouwing*.

Zoals is gebleken uit de historische voorbeelden is bij Sallandse landgoederen vaak sprake van een combinatie van elementen uit zowel de classicistische als de landschappelijke stijl. Dit geldt ook voor de infrastructuur. Bij de Herkulosche

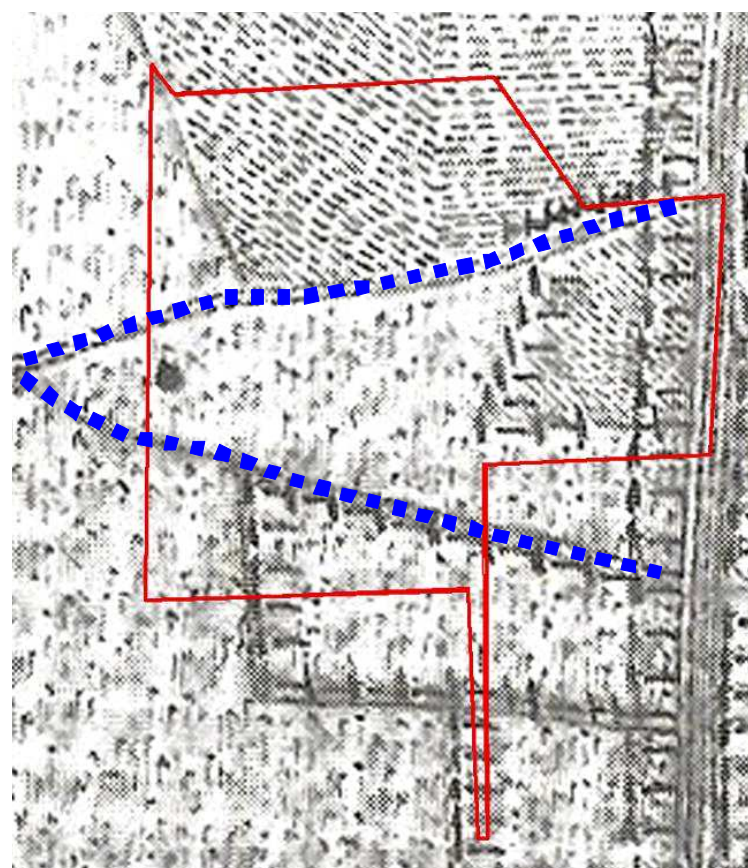
HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Esch zal dit onderscheid ook worden aangebracht. Bovendien wordt teruggerepen naar een op de historische kaarten zichtbare situatie. Hieronder wordt opeenvolgend de historische infrastructuur en de typologische infrastructuur behandeld.

In het schetsontwerp zien we dat deze diagonale lijnen de rechtlijnigheid van de deeltuinen doorsnijdt. Als zodanig lijkt het ietwat te contrasteren. Vergelijkingen met historische voorbeelden laat echter zien dat de diagonale lijn regelmatig

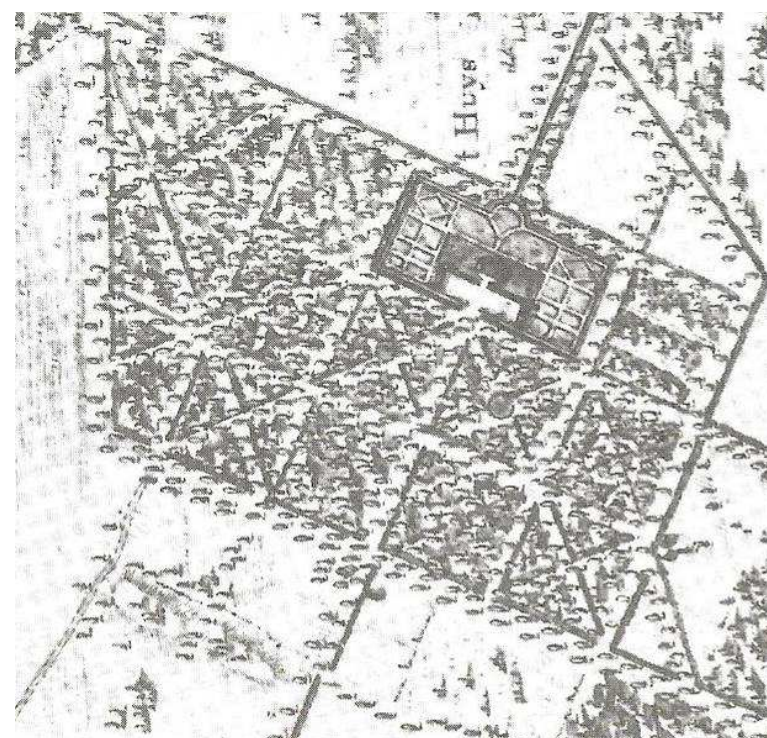
Bij het Nijenhuis zien we een situatie die nauw aansluit op de geschetste situatie bij de Herkulosche Esch. Hier loopt ten noorden van het huis een diagonale lijn die de deeltuin dwars doorsnijdt.

Afb. 13 Hottingerkaart met daarop aangegeven de twee oost-west georiënteerde wegen die in het ontwerp worden geïntroduceerd.

Elementen uit de achttiende eeuw: de Hottingerkaart —

Op de plattegrond van Hottinger / Van Hooff uit 1781 is zichtbaar hoe twee oost- west georiënteerde wegen over het terrein van de Herkulosche Esch liepen. De wegen zijn alleen op deze kaart aanwezig. Omdat dit zo'n karakteristiek historisch element vormt, worden deze in het ontwerp teruggebracht.

Afb. 14 De deeltuinen van De Eerde zijn middels diagonalen opgedeeld: de diagonale lijn is deel van de geometrische plattegrond.

voorkwam. Bij het in Wijhe gelegen De Gelder zien we op de plattegrond van 1781 dat een diagonale laan vanaf de deeltuinen richting het dorp Wijhe loopt. Bij De Eerde zien we dat vrijwel alle deeltuinen door middel van diagonale paden verder waren onderverdeeld. De diagonale lijn maakt hier echter deel uit van het geometrische plan van de deeltuinen.

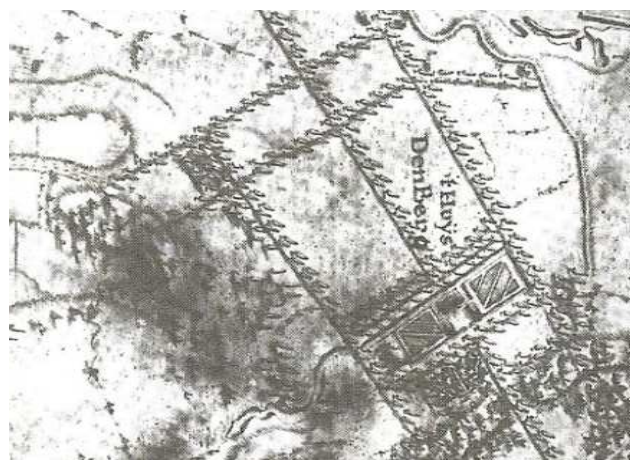

Afb. 15 Het Nijenhuis te Heino op de Hottingerkaart van 1781. De wijze hoe het diagonaal lopende pad de deeltuin doorsnijdt komt overeen met het schetsontwerp voor de Herkulosche Esch.

De classicistische rechte laan — Bij Sallandse landgoederen is het grotere geheel van de negentiende-eeuwse aanleg, vaak nog een groot deel van de achttiende-eeuwse (of oudere) formele opzet van met bomen omzoomde lanen en ommuurde of omhaagde deeltuinen behouden.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Afb. 16 Den Berg op de Hottingerkaart, 1783.

Afb. 17 Luchtfoto van Den Berg met in geel de nog behouden rechtlijnige structuur van lanen en grand canal.

Bij Herkulosche Esch wordt deze situatie ook toegepast. De al bestaande rechtlijnige toegang vanaf de Jan van Arkelweg zal ook in het nieuwe landgoed als hoofdlaan dienen. Dit is de primaire weg op het landgoed, via welke alle bebouwing en activiteiten kan worden bereikt. Bovendien zal men vanaf het begin van de laan al een fraai zicht op het nieuwe landhuis hebben, dat aan het eind van de weg zal worden gebouwd.

Afb. 18 Indicatieve weergave van de plaatsing van het nieuwe landhuis in het huidige landschap. Aangezien in deze afbeelding alleen het huis is weergegeven (dus geen beplanting en bijgebouwen), is deze niet representatief voor de nieuwe situatie. Niettemin laat dit duidelijk zien hoe er over de bestaande route een lange zichtas vanaf de Jan van Arkelweg op het hoofdhuis zal ontstaan.

Links van het hoofdhuis worden vier deeltuinen gescheiden en omkaderd door rechte lanen. Door deze met bomen te omzoomen, ontstaat een statig karakter dat passend is bij landhuizen, maar dat ook nog eens aansluit bij de historische situatie ter plekke: zoals op de achttiende- en negentiende-eeuwse kaarten bleek, was hier sprake van kavels die met houtwallen werden afgescheiden. Aangezien op de Herkulosche Esch ook een golftuin wordt aangelegd en enkele holes ook in de deeltuinen zijn geprojecteerd, zullen de rechte lanen op verschillende punten worden doorsneden. Hierdoor ontstaat het beeld van een historisch landgoed waar ten behoeve van nieuwe ontwikkelingen delen van de laanstructuur moet worden verwijderd.

Afb. 19 Bomenrijen langs de deeltuinen en lanen van Nijenhuis.

Afb. 20 Dubbele bomenrij langs het geometrische gedeelte (deeltuinen en hof met bebouwing) van Den Berg.

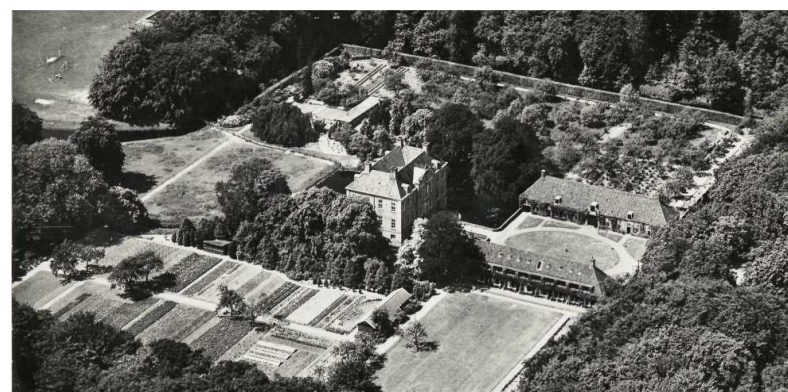
HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Typologische infrastructuur van de landschapsstijl — De infrastructuur in de noordelijke helft en een klein gedeelte van de zuidelijke helft van het landgoed wordt in een landschappelijke stijl uitgevoerd: meanderende paden. In het schetsontwerp is alleen nog de primaire route aangeduid. Deze, tezamen met de paden van Hottinger ontsluiten de belangrijkste punten in het landgoed. Geheel in lijn met de landschappelijke stijl zijn de kruisingen van paden omzoomd door groen. Hierdoor ontstaan verrassingspunten binnen de parktuin die in hoge mate bijdragen aan het schilderachtige karakter van het landgoed.

De exacte invulling van secundaire paden op het landgoed is nog niet overal vormgegeven. Deze zal in grote mate afhankelijk zijn van de routing van de 'golftuin'. De typologie van een golfparcours en een landschappelijk park sluiten goed op elkaar aan. Het uitgangspunt zal dan ook het landschappelijke parkontwerp zijn waarin het golfparcours als het ware vanzelfsprekend haar plek zal vinden.

Infrastructuur van de deeltuinen — De invulling van de deeltuinen zal afhankelijk van de functie of rol zijn die het kwadrant heeft in het geheel. Zo zal een classicistisch geometrische invulling worden gebruikt bij de tuin van de oranjerie. Bij enkele kwadranten zal bijvoorbeeld een landschappelijk schilderachtige invulling worden ingezet waarin een deel van de 'golftuin' wordt ondergebracht. Deze gevarieerde inrichting van de deeltuinen is karakteristiek voor de historische tuinarchitectuur en herkenbaar bij verschillende nabijgelegen landgoederen.

Afb. 21 De deeltuinen van Weldam. Elk van de onderdelen van de tuinen heeft een andere karakteristiek.

Afb. 22 De geometrische deeltuinen van Warnsborn..

De infrastructuur is dus zowel gebaseerd op de specifieke historie van de locatie *Verhaal van de plek* als de typologie van de aanleg van de Sallandse landgoederen *Gezicht van de plek*:

• Twee oost-west lopende paden zoals zichtbaar op Hottingerkaart.	Verhaal van de plek
• Weg vanaf de Jan van Arkelweg en de oost-westelijke hoofdweg zoals zichtbaar op oude kaarten.	
• Rechte lanen naar hoofdhuis en rondom deeltuinen: classicistische typologie.	Gezicht van de plek

- Meanderende paden in landschappelijke park: landschapstypologie
- Meanderende paden en/of rechte lanen in deeltuinen

Infrastructurele aansluiting met omgeving — De infrastructuur van het landgoed Herkulosche Esch sluit aan bij de bestaande infrastructuur van de omgeving. Hierbij is met name aandacht besteed aan de aansluiting met de toekomstige uitbreiding van de fietsroute 'Rondje Zwolle' van de gemeente en het bestaande openbare wandelgebied van het Bikkenraderbos. Het fietspad zal dusdanig worden geprojecteerd dat het aansluit bij de gemeentelijke route. Bovendien zal Landgoed Herkulosche Esch een opstappunt worden waar mensen niet alleen hun auto kunnen parkeren maar ook in de bescheiden horeca van het landgoed iets kunnen nuttigen en kunnen rusten. De oranjerie van het landgoed heeft daarom haar plek gekregen vlak bij de parkeerplaats en het fietspad. Ook de wandelpaden langs en door het landgoed sluiten aan bij het openbare netwerk en leiden de wandelaar tevens langs de oranjerie met haar tuinen als rustpunt en bijzondere plek om te verpozen (zie ook bijlagen 3 en 4).

HERKULOSCHE ESCH

Visiedocument nieuw landgoed

Jan van Arkelweg te Zwolle

Afb. 23 Aanduiding van de primaire wegen en paden van Herkulosche Esch.

- Autoverkeer, fietsverkeer en wandelverkeer volledig openbaar
- Fietsverkeer en wandelverkeer volledig openbaar (aansluiting 'Rondje Zwolle')
- Wandelverkeer volledig openbaar (aansluiting wandelpad Bikkenrade)
- Wandelverkeer openbaar tijdens openingstijden van de 'Golftuin' (aansluiting wandelpad Bikkenrade)
- Aansluiting op 'Rondje Zwolle' en wandelbos Bikkenrade

3.5 HOOFDOPZET: ÉÉN LANDHUIS ALS SPIL

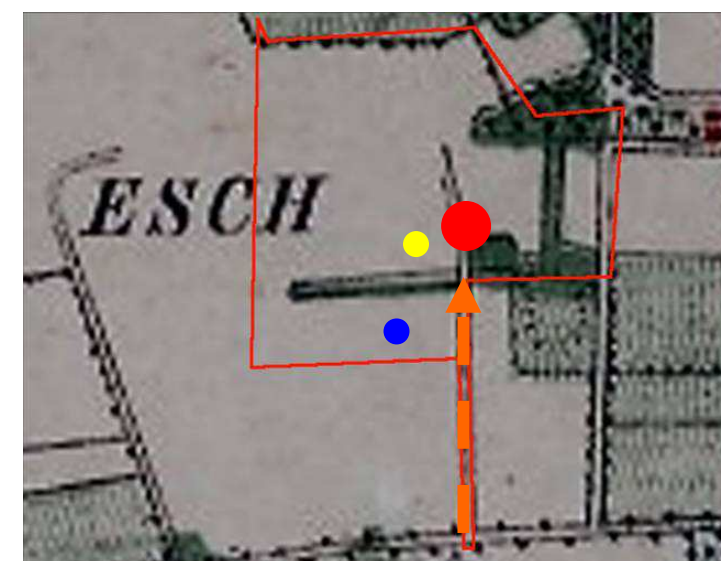
Dit aspect overlapt voor een deel met het genoemde ankerpunt 'infrastructuur'.

Op het landgoed komt één landhuis met allure en enkele bijgebouwen te liggen. Dit landhuis zal de visuele spil worden van de Herkulosche Esch. Het huis bevindt zich binnen een met hagen omzoomd vierkant aan het eind van de laan die het goed zal ontsluiten (de huidige weg naar Jan van Arkelweg 2a). Eenieder die het landgoed benadert, zal worden verwelkomd door het aanzien van het statige huis. Dergelijke lange lanen, met daaroverheen zichtassen geprojecteerd, zijn karakteristiek voor de Sallandse landgoederen en vormen veelal nog relictten uit de zeventiende eeuw. Bij Den Berg, Nijenhuis, Windesheim en andere voorbeelden zien we dit fenomeen van een centrale plaatsing van het huis en de accentuering via een zichtlijn telkens terugkeren. Het huis komt te liggen aan het eind van de bestaande weg. Deze omstreeks 1850-1860 ontstane route, waar vóór die periode al een houtwal lag, zal zo als uitgangspunt voor de inrichting van het landgoed worden gebruikt.

De andere bebouwing wordt in de nabije omgeving van het hoofdhuis geplaatst. Voor de typologie van deze volumes is wederom gekeken naar de historische Sallandse landgoederen, waarbij inspiratie is geput uit de verschillende bijgebouwen die men op een landgoed aantreft. Een van deze gebouwen is geïnspireerd door de laat-negentiende-eeuwse tuinmanswoning (zie paragraaf 4.2.4). Voorbeelden van dergelijke woningen zijn vrijwel allemaal uitgevoerd in een Chaletstijl

Afb. 24 Nijenhuis te Heino: het huis vormt de spil van het landgoed. Het huis ligt aan het eind van een lange zichtas.

Afb. 25 Topografisch militaire kaart van 1866 met daarop aangegeven de ligging van de bebouwing op het nieuwe landgoed:

- Contour Herkulosche Esch
- Locatie landhuis en bouwhuizen
- Locatie tuinmanswoning
- Locatie oranje-rie
- > Zichtlijn over de bestaande laan richting het nieuwe landhuis

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

(Um 1800) of Engelse cottagestijl. Een dergelijke tuinmanswoning staat meestal nabij de volumes die met de tuin en het tuinonderhoud te maken hebben.. Bij Herkulosche Esch wordt de tuinmanswoning ten westen van het omhaagde terrein van het statige landhuis geprojecteerd. Vlakbij, in het kwadrant direct ten zuiden van de tuinmanswoning, wordt een orangerie geplaatst en een onderhoudsschuurtje. De orangerie, het onderkomen voor de horeca en clubhuis, zal worden opgetrokken in de typologie van een achttiende-eeuwse orangerie inclusief geometrische tuin. Tuinmanswoning, orangerie en onderhoudsschuurtje zullen op korte afstand van elkaar hun plek krijgen en bovendien op en nabij de deeltuinen.

3.6 HISTORISCH BOS EN VEGETATIETYPEN

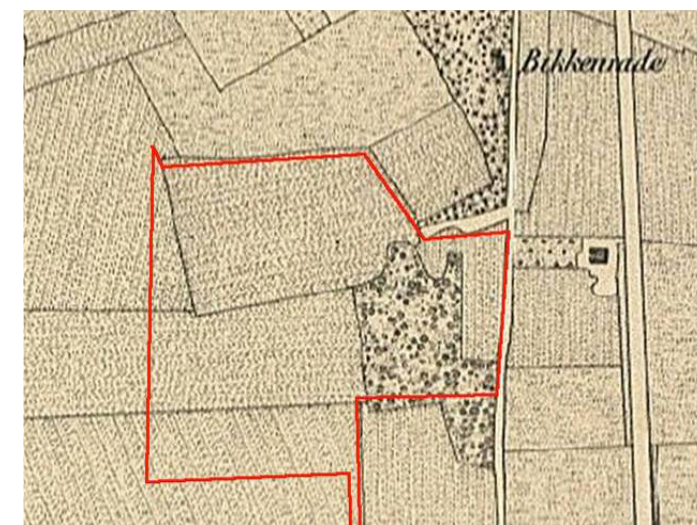
Zoals is gebleken uit het *Verhaal van de plek* is het oostelijke gedeelte van het terrein van de Herkulosche Esch tot het begin van de twintigste eeuw in gebruik geweest als hakhoutbos. Het maakte deel uit van de havezate Zuthem. Vanaf het moment dat de buitenplaats Bikkenrade ontstaat, verandert ook het perceel hakhout regelmatig in omvang. Het lijkt waarschijnlijk dat het bos dan ook deel is gaan uitmaken van dit buiten. Het bos heeft historisch gezien dus enige significantie. Op de locatie van het historische perceel hakhout bevindt zich momenteel het huis Jan van Arkelweg 2a.

Aangezien het beleid is om 30% bos /natuur aan te leggen op een nieuw landgoed en omdat het bos hier historisch gezien heeft gelegen, is dit de meest voor de hand liggende locatie om een bos te herintroduceren. Jan van Arkelweg 2a wordt hierbij behouden. Bebouwing en omliggende tuin zullen als een kleine open ruimte aan de rand van de bebossing worden opgenomen.

Omdat langs de noordelijke grens van het projectgebied al sprake is van een bos (het oude Bikkenrader bos en de in de jaren negentig aangelegde uitbreiding), is het wenselijk om juist hier te zorgen voor de hoogste bebossingsdichtheid (naast de herintroductie van het bosje hakhout). Vanaf de Jan van Arkelweg gezien is er dan sprake van een geleidelijk opgaande begroeiing: jonge aanplant van Herkulosche Esch, de vijftien jaar oude aanplant van het nieuwe Bikkenrader bos en de historische aanplant van het oude Bikkenrader bos.

Relatie met Bikkenrade — Het oostelijke deel van de Herkulosche Esch en de voormalige buitenplaats Bikkenrade zijn in de negentiende eeuw met elkaar verbonden geweest. Deze relatie is nu verdwenen, maar kan met de aanleg van een nieuw landschappelijk park worden hersteld. Voor een groot deel zal dit worden gerealiseerd door de aanleg van het nieuwe parkbos. Het wordt echter ook mogelijk om vrij tussen landgoed en bos te bewegen. Op een tweetal plaatsen wordt een aansluiting gemaakt tussen de nieuwe paden van het landgoed en de bestaande paden in het Bikkenrader bos (zie afbeelding 30). Deze aansluiting wordt in overleg met de gemeente Zwolle gerealiseerd. Hierdoor wordt niet alleen de relatie met Bikkenrade beleefbaar gemaakt, maar wordt ook voldaan aan de richtlijnen van de provincie dat een landgoed openbaar toegankelijk moet zijn. Op dezelfde manier wordt aansluiting gezocht met het gemeentelijke fietspad 'Rondje Zwolle'.

De historische relatie tussen de Herkulosche Esch en de buitenplaats Bikkenrade wordt door het herintroduceren van het bos en het aansluiten van de fiets- en wandelpaden in ere hersteld.

Afb. 26 Plattegrond uit 1844: bos Bikkenrade en perceel hakhout..

Afb. 27 Bikkenrader bos oud (rood) en nieuw (geel). De oranje pijlen geven weer waar de nieuwe paden van het landgoed worden aangesloten op de paden in het Bikkenrader bos.

Afb. 28 Zicht op Bikkenrader bos vanaf Jan van Arkelweg 2a.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

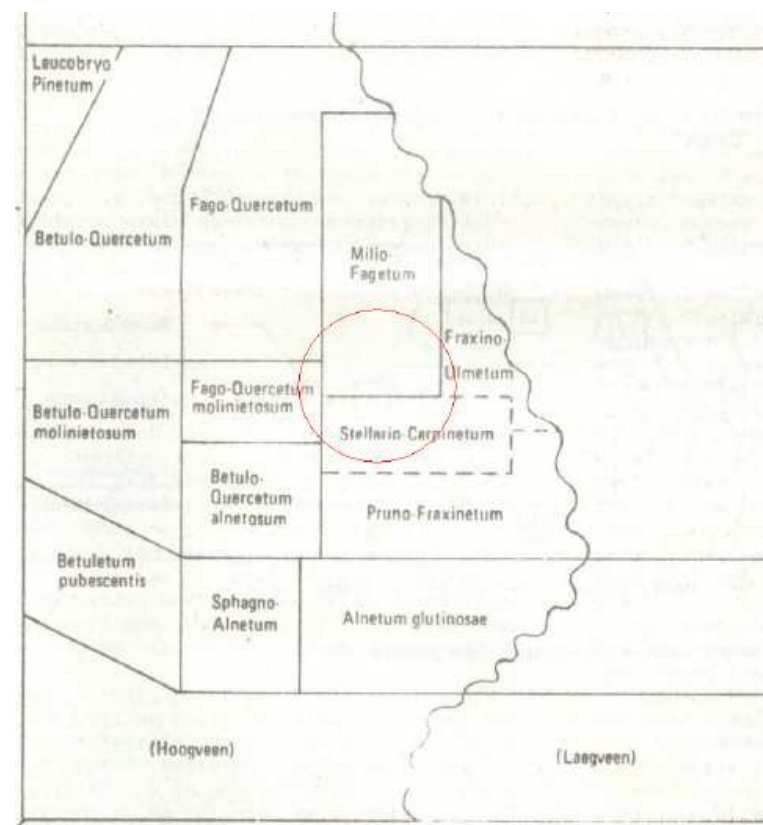

De PNV en de flora — Uit de ecologische onderbouwing van Engbers Bosbeheer is gebleken dat het terrein van de Herkulosche Esch kan worden aangeduid als een overgangstype *Milio Fagetum* - *Stellario Carpenitum* met een mogelijk accent, gezien de voedselrijkdom, naar *Fraxino-Ulmetum*.

Op basis van de inventarisatie ter plekke kunnen een drietal PNV varianten (Potentieel Natuurlijke Vegetatie) worden vastgesteld. Deze samenstelling is het gevolg van de karakteristieke geomorfologie waarbij grofweg van west naar oost sprake is van een nat naar droog landschap en van zuidwest naar noordoost sprake is van een geleidelijke helling. Ruwweg op het punt waar alle drie PNV varianten samenkomen is het met een haag omkaderde hoofdhuis in het schetsontwerp geprojecteerd.

De drie typen zijn: Gierstgras-Beukenbos, Essen-lepenbos en Elzenrijk-Essen=lepenbos. Het beheersmatig sturen richting deze PNV varianten heeft een, vanuit ecologisch oogpunt bezien, grote potentie in zich voor de ontwikkeling van het plangebied alsmede de directe omgeving daarvan (Bikkenrade-oud en Bikkenrade-nieuw en het Natura 2000 gebied Uiterwaarden IJssel (noord). Hoewel in sommige gedeelten van het landgoed geen bos is gepland, kan hier wel bij de invulling van diverse perken of parkdelen rekening mee worden gehouden.

Het noordwestelijke gedeelte is verreweg het natste. De PNV betreft hier een Elzen-Essen-lepenbos. Dit gedeelte zal onderdeel zijn van het landschappelijke park waarin water en open weiden een rol zullen hebben. Hierbij zal ook wat bos worden aangeplant als afsluiting van het park aan de westzijde en als overgang naar het jonge Bikkenraderbos aan de noordzijde.

Afb. 29 Ecologisch diagram waarop de drie PNV's binnen het landgoed rood zijn omcirkeld (Bron: "Actuele vegetatie en potentieel natuurlijke vegetatie", Pudoc, Wageningen 1977).

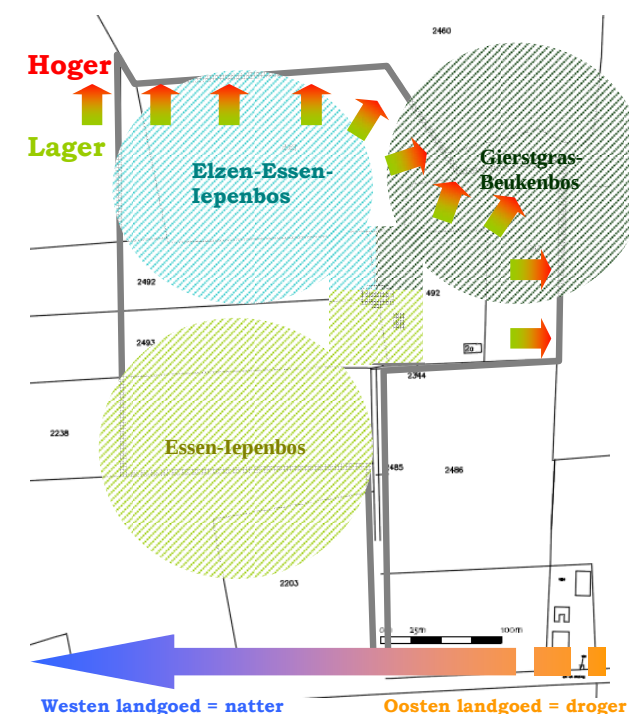
Op natuurlijke wijze zal een deel van het golfparcours hier haar plek vinden. De PNV zal bij de aanleg als uitgangspunt dienen.

In het oostelijke gedeelte van Herkulosche Esch, zal een wandelbos worden aangelegd. Dit gedeelte van het landgoed is zowel het hoogste en droogste gelegen. Hoewel de oorspronkelijke helling in de loop der jaren is verdwenen, is het nog wel herkenbaar aan de hogere ligging van het oude Bikkenraderbos (dat oorspronkelijk een naaldbos was). Bij dit bos zal de PNV, Gierstgras-Beukenbos, de basis vormen voor de aanplant.

Bij het meest zuidelijke gedeelte zal het Essen-lepenbos het uitgangspunt zijn bij de inrichting.

Bij de overgang tussen de verschillende PNV's zal de aanplant wat betreft soortengebruik geleidelijk in elkaar overgaan.

Dit samenkomen van drie PNV's wordt binnen het omhaagde terrein van het hoofdhuis op geabstraheerde wijze nog eens benadrukt, waarbij drie delen van de tuin elk een eigen flora-samenstelling krijgt.

Afb. 30 Schematische weergave van de drie PNV's binnen het landgoed.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

3.7 LANDSCHAPPELIJKE AANLEG MET OPEN 'WEIDEN' ALS SPIL: DE
WEIDE ALS BASIS VOOR DE 'GOLFTUIN'

Buiten de beslotenheid van de grachten werd aan het eind van de achttiende en in de loop van de negentiende eeuw vaak een grootschalige landschapstuin aangelegd. Zoals uit de historische voorbeelden blijkt, betreft het hier veelal wandelingen (in een bos- of bomenrijke omgeving ondergebracht) die om grote open velden (weide of akker) waren geplaatst.

Afb. 31 Landgoed Den Aalhorst. Rondom een grote weide is in de bossen een wandeling aangelegd.

Afb. 32 Windesheim op een plattegrond uit 1847. Op het goed ligt een aantal grote open plaatsen waaromheen door de bossen, wandelingen lopen.

De open ruimten vormden de spil van de aanleg en versterkten het pastorale karakter van het park.

Zoals in paragraaf 3.2 gesteld zal bij landgoed Herkulosche Esch een 9holes par-3 golfparcours van ongeveer 6 hectare worden verweven met het landschappelijke park en enkele kwadranten van de deeltuin.

In het landschappelijke park zal het concept van grote open terreinen binnen een voor het overige grotendeels besloten geheel, een goede basis vormen voor de aanleg van het 9holes par-3 golfparcours. De weide wordt hierbij vervangen door de holes.

In de kwadranten zal meer op kleinere schaal worden gewerkt waardoor dit beter in de typologie van de deeltuinen past.

Nieuwe landgoederen horen in beleid 30% bos /natuur te bevatten. Een 'golftuin' van circa 6 hectare beslaat al ongeveer de helft van het ruim tien hectare grote landgoed. Niet alle holes zullen daarom op de open 'weide' worden ondergebracht. Om het in het ontwerp geprojecteerde bos zoveel mogelijk buiten schot te houden, worden enkele kwadranten betrokken bij het par 3 golfparcours.

Hierbij wordt de rechtlijnige structuur van de deeltuinen volledig gerespecteerd. Op plaatsen waar het vanwege de plaatsing van holes noodzakelijk is deze rechtlijnigheid te doorsnijden, wordt de laanbeplanting plaatselijk onderbroken. Hierdoor ontstaat het beeld van een historische opzet waarbij ten behoeve van een nieuwe ontwikkeling bepaalde delen van de aanplant is gerooid.

Afb. 33 Diagram van een hole (bron: Grontmij). Hoofdpopzet van een hole: open ruimte met groen omzoomd.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

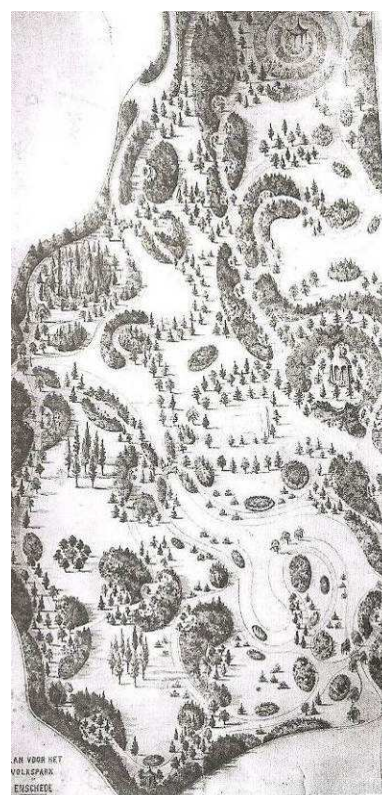

Passende leefomgeving voor onder andere vleermuizen —

Het aan de Herkulosche Esch grenzende bosgebied Bikkenra-de-oud bezit een biotoop die bijzonder geschikt is voor onder andere vleermuizen. In de rapportages van Engbers Bosbeheer staat omschreven aan welke voorwaarden een gebied moet voldoen ten behoeve van het garanderen van het voortbestaan van deze vleermuizen. Een omgeving waarin onder andere open ruimten (foerageergebieden) en bossen (verblijfsgebied) elkaar afwisselen zijn noodzakelijk. Door de opzet van het park, bestaande uit open ‘weiden’ (in dit geval de holes van de ‘golftuin’) waaromheen bossen en bossages met waterpartijen zijn geprojecteerd, wordt aan deze condities voldaan. Daarnaast is het van belang, naast lobvormige beplantingsvormen ook rechtlijnige beplantingsvormen op te nemen. Dit wordt onder andere gerealiseerd door het aanleggen van laanbeplantingen, hagen en houtwallen die onderdeel uitmaken van het plan. Het aanbrengen van kunstlichtvoorzieningen wordt tot een minimum beperkt omdat dit een zeer negatieve invloed heeft op de biotoop van kwetsbare soorten.

3.8 LOBVORMEN VAN DE LANDSCHAPSTIJL ALS BASIS VOOR DE HOLES

Een plattegrond van een landschappelijke parktuin wordt gekenmerkt door meanderende paden. Tussen deze paden vormen zich lobvormige perken of open weiden. De lobvorm leent zich ook goed voor de contour van de holes: landschapsstijl en golfbaan sluiten wat betreft vormgeving aan op eenzelfde typologie plattegrond. De lobvorm zal dan ook ten volste benut worden.

Afb. 34 Links volkspark te Enschede uit 1873, rechts de golfbaan te Tiendeveen. Wat betreft opzet vertonen ze veel overeenkomsten.

De beplanting tussen en rond de lobvormen zullen in beide gedeelten bij het definitieve ontwerp uiteraard aangepast worden op basis van de PNV, de schaal en de karakteristiek van het betreffende gedeelte.

Afb. 35 Schetsontwerp voor Herkulosche Esch met daarin schetsmatig aangegeven hoe eventueel het golfparcours binnen het landgoed zouden kunnen worden aangelegd.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

3.9 DEKZANDLANDSCHAP

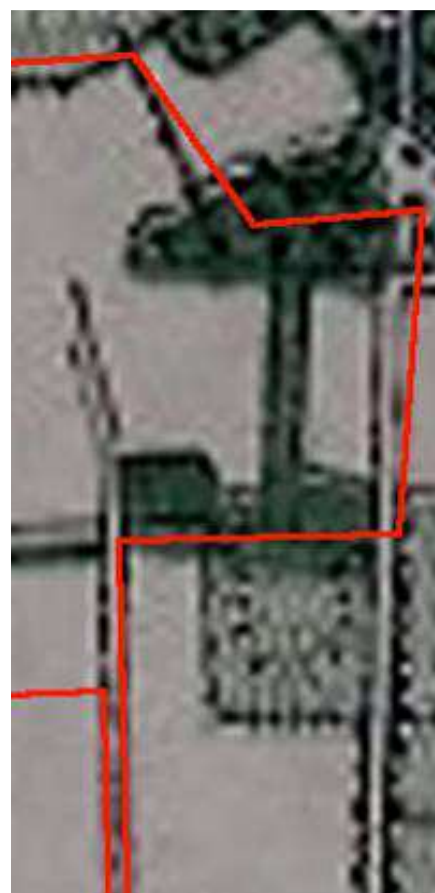
De Herkulosche Esch ligt op een gebied dat wordt gekarakteriseerd door dekzandruggen en -koppen. Het direct in de nabijheid gelegen bosje van Bikkenrade ligt op een dergelijke zandkop. Het concept van kleinschalige niveauverschillen in het landschap is een uitgangspunt van het landschappelijke parkontwerp en kan daarmee ook het golfparcours interessant maken .

Het aanbrengen van kleinschalige niveauverschillen in het ontwerp past niet alleen binnen de typologie van de landschappelijke parkaanleg, maar grijpt ook terug naar het oorspronkelijke landschap op deze locatie.

3.10 HEUVEL ALS UITKIJKPUNT

In het bos dat op de Herkulosche Esch wordt geïntroduceerd, wordt een grote serpentineheuvel opgeworpen. Uit het cartografisch materiaal is gebleken dat ten tijde van de buitenplaats Bikkenrade een heuvel werd aangelegd ten zuiden van het hakhoutbosje. Dit was vrijwel zeker een onderdeel van de toenmalige parktuinaanleg.

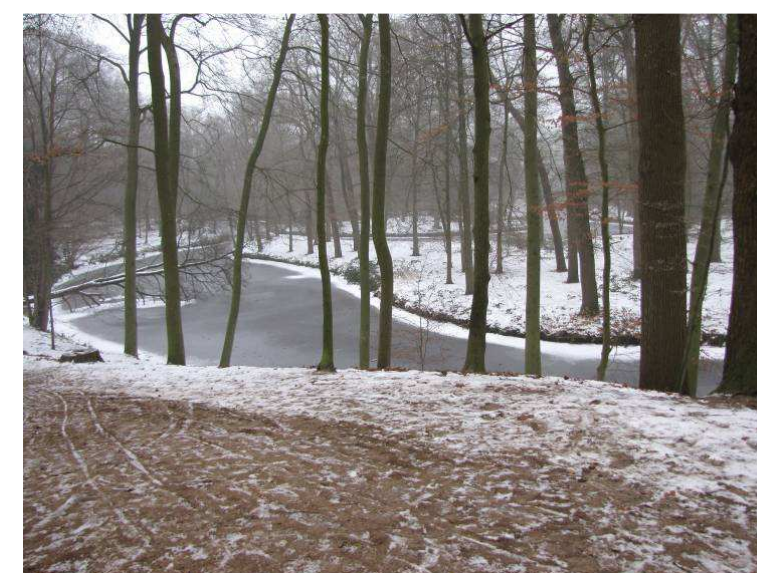
De serpentineheuvel is een veel voorkomend element in landschappelijke tuinen. Een bekend voorbeeld in de omgeving

Afb. 36 Plattegrond uit 1866 met heuvel ten zuiden van Herkulosche Esch: onderdeel van de parkaanleg van Bikkenrade.

bevindt zich in het park van Alerdinck. De top van de heuvel kan via een pad dat rond de heuvel oploopt, worden bereikt.

De heuvel in het ontwerp van Herkulosche Esch maakt deel uit van de wandeling die door het bos wordt aangelegd. Op de top kan een bankje of prieeltje worden geplaatst vanwaar men via één of meerdere zichtlijnen over het landgoed kan uitkijken.

Afb. 37 Foto van de heuvel in het park van Alerdinck (boven) en een foto genomen vanaf de heuvel (onder): uitzicht over het park.

3.11 WATERELEMENTEN

Water speelt bij de Sallandse havezaten een belangrijke rol. In eerste instantie in de vorm van rechtlijnige elementen als grand canals en grachten en later in de vorm van grote vijvers en meanderende waterlopen. De verdwenen havezate Zuthem bevatte een rechtlijnig *grand canal* en was omringd door een gracht. Het *canal* is vandaag de dag in de vorm van een grote sloot nog herkenbaar in het landschap. Bij het Nijenhuis te Heino is nog duidelijk hoe een voormalig *grand canal* is vergraven tot een brede meanderende waterweg. Bij de Alerdinck loopt door het park een aantal meanderende vijverpartijen die door hun aanleg de karakteristiek (impressie van oneindigheid door verscholen ligging begin en einde) hebben van een beek of rivier.

Een ander karakteristiek aspect bij met name de oudere havezaten is de plaatsing van het hoofdhuis in het water. Deze oude grachten zijn in de loop der eeuwen vaak vergraven tot vijvers.

Typologisch gezien vormt water dus een belangrijk aspect van de Sallandse landgoederen. Ook bij de historische voorbeelden is het water een kunstmatige ingreep in het landschap. In het ontwerp is dan ook ruimte geschapen voor een grote waterpartij. Het hoofdhuis is, op een zelfde wijze als bijvoorbeeld Den Bergh in het water geplaatst. Deze omgrachting is aan de achterzijde uitgebreid tot een brede meanderende waterpartij. Hierdoor ontstaat de impressie van een organisch gegroeide situatie (oude gracht die in de negentiende eeuw is vergraven).

Afb. 38 Tot vijver /meanderende rivier vergraven beek van het hoofdhuis van Nijenhuis.

Afb. 39 De grote meanderende waterpartij achter het hoofdhuis van De Alerdinck. Dit is het oorspronkelijke *grand canal* dat rond 1800 tot de meanderende waterpartij is vergraven.

Hoewel een *grand canal* typologisch gezien ook mogelijk is en een duidelijke verwijzing naar de verdwenen havezate Zuthem vormt, is de keuze voor een meanderende waterpartij, gezien de beperkte omvang van het landgoed en de verschillende onderdelen die op het landgoed moeten worden ondergebracht, de meest passende keuze.

Omdat de grondwaterstand in dit gebied vrij laag wordt geacht is het inbrengen van water op het eerste gezicht wellicht 'onnatuurlijk'. Er is echter geconstateerd bij veldonderzoek dat er in dit gebied sprake is van een freatisch grondwaterniveau van circa 2,0 m-MV hetgeen niet als laag kan worden bestempeld. Het voorkomen van storende, sterk luthumhoudende lagen (rivierklei), waardoor in de directe omgeving van het plangebied sprake is van schijngrondwaterspiegels, is eveneens geconstateerd. Het blijkt dus dat het niet onnatuurlijk is om water in het gebied in te brengen. Bovendien is het aanleggen van waterpartijen vanuit ecologisch oogpunt van grote waarde. Water verhoogt de ecologische dynamiek in het gebied in bijzondere mate. Het draagt substantieel bij aan de biotoopkwaliteit voor beschermde faunasoorten die zich in het aangrenzende Bikkenrader bos bevinden. Ook heeft het een grote ecologische meerwaarde voor de te ontwikkelen flora- en faunasoorten in het plangebied zelf. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld de soortgroepen vaatplanten, insecten, amfibieën en vogels.

De afwisseling tussen het hoge en droge (relatief warme) deel in het oostelijk gedeelte van het plangebied en de waterpartij in het noordwestelijk gedeelte maakt het plangebied tevens een geschikte biotoop voor reptielen.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

In het schetsontwerp zijn de grote waterpartijen in het noord-westelijke deel geprojecteerd. Vanuit een geomorfologisch oogpunt is de keuze om juist op deze locatie waterpartijen aan te leggen het meest voor de hand liggend. Dit is het laagste en natste gedeelte van het terrein, waar sprake is van een PNV van Elzen-Essen-iepenbos.

Het golfparcours dat in dit gedeelte van het landgoed plek zal vinden zal zich voegen naar de waterpartij. Waterelementen als vijvers en meanderende beken passen niet alleen binnen de typologie van het Sallandse landgoed, maar ook goed binnen het concept van de 'golftuin'.

Overigens kan de ligging en omvang nog worden aangepast als blijkt dat tijdens proefboringen op de betreffende locatie archeologische vondsten worden aangetroffen.

Afb. 40 De Alerdinck op Topografisch militaire kaart van 1897: opvallend veel water in het park.

Afb. 41 Grote waterpartij op golfbaan in Elst.

3.12 BOOMGAARD ALS PARKEERLOCATIE

Gelet op de aanwezigheid van een TOP (toeristisch overstappunt, zie bijlage 4) en een 'golftuin' met horeca, is het noodzakelijk om voldoende parkeerruimte te scheppen. Het is van belang om gemotoriseerd verkeer op het terrein tot een minimum te beperken. Dit betekent dat de parkeergelegenheden zo dicht mogelijk bij de entree moeten liggen, zonder dat de afstand tussen parkeerplaats en clubhuis / horeca te groot wordt. Er is voor gekozen om de parkeerplaats onder te brengen langs de hoofdlaan, meteen ten zuiden van de

Afb. 42 Plattegrond uit 1912 waarop op en nabij de Herkulosche Esch een drietal boomgaarden is afgebeeld.

Afb. 43 Boomgaard in de Beemster. Deze boomgaard wordt gebruikt als kampeerplaats: auto's, tenten en caravans tussen de bomen op een soortgelijke wijze tussen de bomen als bij een parkeerplaats.

rechtlijnige deeltuinen. Zo wordt verkeer uit het park (en uit de buurt van het hoofdhuis, de tuinmanswoning en Jan van Arkelweg 2a) geweerd en is men toch op korte afstand van de 'golftuin' en de horeca van het goed. De parkeergelegenheid heeft door de locatiekeuze wel een prominente ligging. Om de visuele invloed van de auto's te beperken/verzachten, is ervoor gekozen het parkeerterrein in te richten als een hoogstamboomgaard. Men parkeert tussen en onder de bomen. Bovendien kan deze door middel van meidoorn- en sleedoornhagen gecompartmenteerd en omzoomd worden.

Zoals blijkt uit plattegronden uit het begin van de twintigste eeuw, hadden de omliggende boerderijen alle een boomgaard in de directe nabijheid van het erf. Ook op de Esch heeft een tijdje een gaard gelegen. Deze hoorde bij de boerderij Wijhese-weg 6. Op en nabij de Herkulosche Esch was de boomgaard dus een veel voorkomend fenomeen. Vandaag de dag zijn alle boomgaarden in de omgeving verdwenen (in ieder geval de gaarden die binnen zichtbereik van de Herkulosche Esch liggen). Met het herintroduceren van de gaard wordt dus teruggegrepen naar een historisch agrarische functie.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

3.13 HOUTWALLEN EN HAGEN ALS OMHEINING VAN DE PRIVATE DELEN

Het landgoed Herkulosche Esch huisvest een aantal aspecten die om diverse redenen visueel (en fysiek) van elkaar gescheiden dienen te worden. Met name de erven voor de twee woonhuizen zullen een meer besloten karakter krijgen. Als afscheiding voor deze private delen, maar ook als omzoming van het goed zullen dichte en minder dichte begrenzingsen worden aangelegd. Inspiratie voor het type omheining kan worden gevonden in het *Verhaal van de plek* en in het *Gezicht van de plek* en zal bij de verschillende begrenzingsen anders van opzet zijn.

Bij het hoofdhuis zal de omheining worden uitgevoerd als hoge haag. Hiermee wordt gerefereerd aan voorbeelden als Den Berg en Windesheim of Eerde (afbeelding 44 en 45).

Afb. 44 De hoge omhaging van de deeltuinen van Windesheim.

Door de omhaging op specifieke plaatsen open te houden, ontstaan er zichtrelaties tussen hoofdhuis met erf en de omgeving.

Afb. 45 De omhaging van de deeltuinen van Den Berg.

Ook de boomgaard (parkeerplaats), het onderhoudsgedeelte en het goed als geheel zullen begrensd worden.

Inspiratie voor deze begrenzingsen is veel meer gezocht in de typologie van de houtwal: een opgehoogde aarden wal die is beplant met bomen en struiken of een geschoren of ongeschoren meidoorn- of sleedoornhaag.

Dergelijke omheiningen hadden oorspronkelijk als doel dieren binnen dan wel buiten te houden. Zoals op historische kaarten zichtbaar is, lag aan de randen van de es van Herkulo een aantal kampjes. Historisch gezien waren dergelijke kampen altijd omheind met houtwallen. Hoewel op de specifieke locatie van meest zuidelijke gedeelte van het goed geen kamp heeft gelegen, is op de kaart van 1866 (zie afbeelding 27) wel een houtwal afgebeeld.

Afb. 46 Een houtwal.

Zoals reeds besproken, worden langs de rechte lanen op het goed bomenrijen aangelegd.

3.14 SLANGENMUUR ALS AFSCHIEDING

Inspiratie voor een afscheiding kan ook gezocht worden in de slangenmuur. Dergelijke muren verschijnen regelmatig bij zeventiende- en achttiende-eeuwse landgoederen. Een slangenmuur is een tuinmuur, gebouwd in een slingerende lijn van gelijke dikte. Door de slingerende vorm zijn steunberen overbodig. Slangenmuren werden meestal gebruikt als fruitmuur. De concaven van de muur vormen beschutte plaatsen waarin windgevoelige planten of struiken gepoot kunnen worden. Als de muur op het zuiden wordt georiënteerd, is het mogelijk in een microklimaat (sub)tropische struiken te planten. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld druiven en vijgen.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Varianten op de slangenmuur zijn de slingermuur (waar tussen pijlers ronde muren zijn gemetseld) en retranchementmuren (terugspringende rechte muurvlakken die door schuine hoeken onderling worden verbonden).

Afb. 47 Slangenmuur van landgoed Beekestyn (eind achttiende eeuw).

Afb. 48 Slangenmuur van Slot Zuilen (1742).

3.15 DE BERCEAU ALS ONDERDOORGANG EN BESCHERMING

Een bijzonder element dat bij verschillende Sallandse havezaten verschijnt is de beukenberceau. Deze maakte vaak deel uit van de wandelingen die vanaf het huis door de tuin liepen. Noemenswaardig zijn de berceau van Alerdinck en Nijenhuis.

Afb. 49 Berceau in de tuin van Nijenhuis.

Afb. 50 Berceau op landgoed Alerdinck.

Ook in de parkaanleg van Herkulosche Esch wordt een berceau geïntroduceerd. Deze bevindt zich in het noorden van het landgoed en zal dienen ter overdekking van het wandelpad alhier. Aangezien de wandelroute en de 'golftuin' dicht bij elkaar zullen liggen, is het wenselijk om de wandelaar te beschermen tegen golfballen die uit koers zijn gevlogen.

De berceau zal dan ook niet alleen als aangenaam worden ervaren om onderdoor te wandelen, maar heeft ook een beschermende functie.

3.16 ZICHTLIJNEN

De tot nu toe besproken onderdelen hebben alle betrekking op fysieke, tastbare aspecten die tezamen het schetsontwerp voor de tuin completeren. Behalve deze onderdelen is er een belangrijk aspect dat zowel bij classicistische als landschapelijke tuinen een grote rol speelde: de zichtassen.

Bij Herkulosche Esch zal de belangrijkste zichtlijn vanaf de Jan van Arkelweg tot de gevel van het nieuwe hoofdhuis lopen. Dergelijke zichtassen zijn karakteristiek voor historische landgoederen.

Binnen het landgoed zal het aantal zichtassen tussen de gebouwen vanwege de private sfeer van het hoofdhuis, de tuinmanswoning en Jan van Arkelweg 2a beperkt zijn. Wel zullen er vista's worden gecreëerd vanwaar men de tuinen en het parkbos kan overzien. De belangrijkste uitkijkpunten zullen op de top van de serpentineheuvel, het bankje op de uiterst noordwestelijke hoek en het middelste bruggetje van de waterpartij liggen,

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

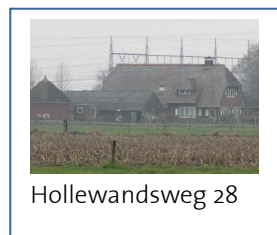

Andere zichtlijnen binnen het goed zijn bijvoorbeeld vanuit de berceau in de noordoosthoek en vanuit de orangerie op diverse onderdelen van de deeltuinen en op een deel van het landschappelijke park.

Naar buiten toe is het mogelijk om de omliggende boerderijen visueel met het landgoed te verbinden. Historisch gezien was een landgoed niet compleet zonder boerderijen. Rondom de projectlocatie liggen vier boerderijen die zichtbaar zijn. Deze zullen door middel van vista's vanaf open plekken aan de randen van het landgoed visueel bij de Herkulosche Esch worden betrokken.

Afb. 51 De Herkulosche Esch en de volumes die middels zichtassen vanaf het landgoed zichtbaar zullen zijn.

Hollewandsweg 28

Jan van Arkelweg 4

Jan van Arkelweg 2

Afb. 52 Zichtassen en vista's binnen het landgoed en vanuit het landgoed naar 'buiten' toe.

4 DE ARCHITECTUUR OP HET LANDGOED

4.1 HET HOOFDHUIS

In het voorgaande hoofdstuk is ingegaan op de opzet en uitvoering van het stedenbouwkundig plan. Hierin is ook aandacht besteed aan de plaatsing van de verschillende volumes, het hoofdhuis, de tuinmanswoning, de bouwhuizen en de orangerie. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de architectuur van de gebouwen.

Erik Lindenschot is namens Friso Woudstra Architecten verantwoordelijk voor de realisatie van de ontwerpen. Hij heeft zich naar aanleiding van het deelrapport het *Gezicht van de plek* laten inspireren door de bebouwing op streekelijke landgoederen.

4.1.1 INLEIDING

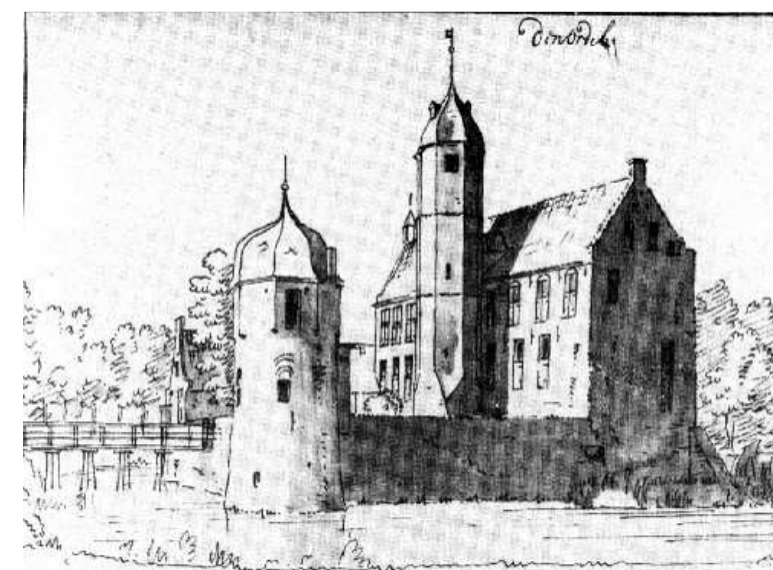
Het Sallandse landgoed — Salland is bezaaid met landhuizen in de vorm van havezaten en buitenplaatsen. Het overgrote deel van de vandaag de dag nog aanwezige landgoederen dateert in haar huidige verschijningsvorm uit de zeventiende en het begin van de achttiende eeuw. Deze huizen kenmerken zich door een sober Hollands-classicistisch karakter. De meeste van de havezaten zijn verder in de geschiedenis terug te voeren dan de zeventiende eeuw. Deze oudste gebouwen, de riddermatige havezaten zijn nagenoeg allemaal in de loop der geschiedenis verdwenen en vervangen door de gebouwen die we nu als representatief voorbeeld zien van de Sallandse havezate.

In de negentiende eeuw ontstaat er, mede dankzij belangrijke ontwikkelingen op het gebied van de infrastructuur, een nieuwe trek naar het platteland. Deze huizen zijn tot ver in de eeuw in een neoclassicistische stijl opgetrokken. Aan het eind van de eeuw zien we ook huizen die worden gekenmerkt door een neorenaissance vormgeving. Met name de typologie van de oudere havezaten heeft een sterk streekelijke karakteristiek en zou bij keuze voor dit type een bijzonder uitgangspunt voor de ontwikkeling op de locatie van de Herkulosche Esch zijn.

4.1.2 HET STEENEN HUIS

Typologie van het steenen huis — Steenen huizen zijn bijzonder zeldzaam en slechts een bescheiden aantal relict is vandaag de dag nog herkenbaar in het Overijsselse landschap. Bij kasteel Rechteren is een gedeelte van de oorspronkelijke havezate nog behouden. Vroeger was het landschap bezaaid met dergelijke versterkte huizen. Een belangrijke bron die ons toch nog een blik biedt in de vroeg-zeventiende-eeuwse (en oudere) huizen zijn de tekeningen die omstreeks 1730 door tekenaars C. Pronk en A. de Haen zijn gerealiseerd. Deze tekeningen zijn opvallend gedetailleerd en vertonen gelijkenissen met havezaten in andere gebieden in het oosten des lands die wel nog behouden zijn (bijvoorbeeld Huis Vorden). Als zodanig vormen deze tekeningen (aangevuld met nog bestaande huizen elders) een interessant uitgangspunt om een nieuwe havezate op te stellen. De meest karakteristieke voorbeelden zijn het huis met een L-vormige plattegrond waarbij in de oksel een traptoren (met entreepartij) is geplaatst of het tweebeukige huis, waarbij elke beuk een eigen zadeldak heeft.

Het steenen huis is voorzien van tuit- of trapgevels en heeft vensters, geplaatst onder rondbogen. De raampartijen zijn uitgevoerd als kruis- of kloostervenster, waarbij de onderlichten zijn voorzien van luiken. De architectuur van deze Overijsselse steenen huizen is sober, met een minimum aan decoratieve elementen.

Afb. 53 Havezate den Oordel, C. Pronk 1730. Voorbeeld van een huis met trap- en hoektoren.

Afb. 54 Kasteel Rechteren.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Afb. 55 Kasteel Vorden.

Afb. 56 Havezate de Haerst, 1730. Voorbeeld van een havezate met een L-vormige plattegrond.

Schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten — In het schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten voor een landhuis volgens de typologie van de oude havezate is de havezate De Haerst als uitgangspunt genomen. De familie die op dit huis woonde was lange tijd ook eigenaar van de nabij de Herkulosche Esch gelegen havezate Zuthem. Het huis kenmerkt zich door:

- Een L-vormige plattegrond.
- In de oksel van de twee volumes staat een toren met entreepartij.
- De vleugels zijn voorzien van trapgevels.
- De toren heeft een balustrade en eigen spitsdak dat ietwat boven de zadeldaken uitkraagt.
- De raampartijen zijn uitgevoerd als kruis- en kloostervenster, zijn geplaatst onder rondbogen met natuurstenen blokken (sluitstenen en aanzetblokken) en de onderlichten zijn voorzien van luiken.

Afb. 57 Schets ontwerp voor het landhuis.

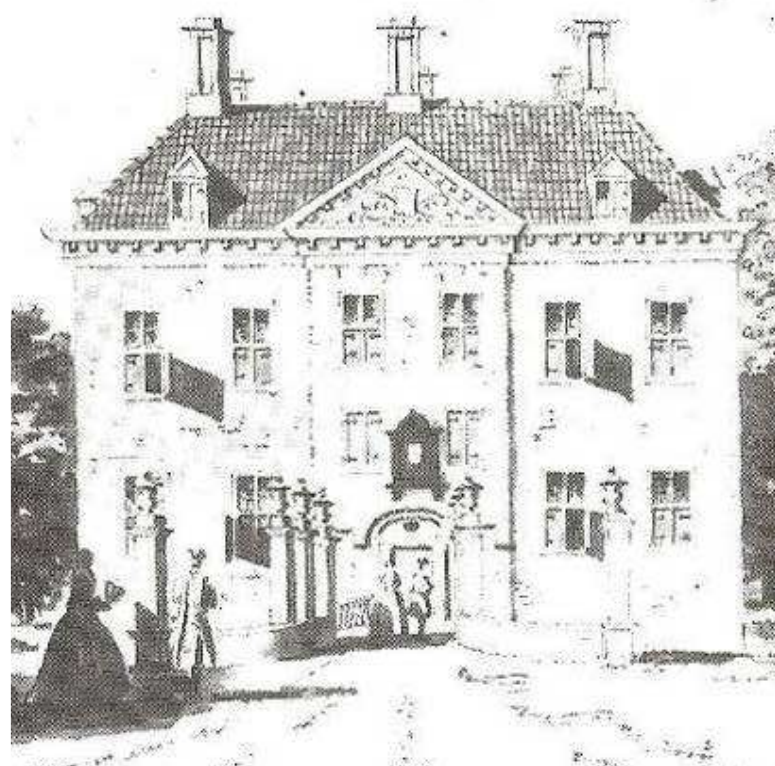

4.1.3 HET CLASSICISTISCHE LANDHUIS

Typologie van het laat-zeventiende-eeuwse huis — De verschijningsvorm van het zeventiende- en achttiende-eeuwse landhuis komt in hoofdopzet overeen. Het oudste type is het zogenaamde Vingboonstype, vernoemd naar de Hollands classicistische architect Philips Vingboons. Hij is verantwoordelijk voor de bouw van een aantal huizen in Overijssel en heeft daarnaast voorbeeldboeken opgesteld. Zijn oeuvre heeft als belangrijke inspiratiebron gediend en werd op grote schaal toegepast bij de bouw van nieuwe huizen. De gebouwen kenmerken zich door hun eenvoudige opstand: een rechthoekige plattegrond, geplaatst onder een schilddak met plat dat via een forse, volledig omgaande kroonlijst van de opstand wordt gescheiden. Het gebouw telt meestal twee bouwlagen, geplaatst op een hoog basement (souterrain). De entree is bij de authentieke Vingboonshuizen bereikbaar via een hoge stoep, die middels beide zijden te bereiken is. De symmetrisch opgezette voorgevel heeft een geaccentueerde middenrisaliet waarin de entree is geplaatst. De entree zelf is meestal rijk uitgevoerd en voorzien van een natuurstenen omlijsting met aan de bovenzijde ter afsluiting een kroonlijst of cartouche. Het risaliet wordt dikwijls bekroond door een timpaan of front met decoratieve vulling en is vaak voorzien van Korinthische pilasters. De ramen zijn geplaatst onder hanenkammen of rollagen en zijn voorzien van kruisvensters (de ruiten zijn onderverdeeld door smalle roeden). De hoeken van het risaliet zijn vaak uitgevoerd met een natuurstenen blokpilaster. Het nabijgelegen huis van de havezate Zuthem was een voorbeeld van een zeventiende-eeuws Vingboonshuis.

Afb. 58 Het Nijenhuis te Diepenheim. Dit gebouw is toegeschreven aan Vingboons. De twee hoektorens zijn in de negentiende eeuw toegevoegd.

Afb. 59 Havezate Zuthem, A. de Haen, 1730.

Afb. 60 De Aalhorst (1720).

Afb. 61 Havezate Eerde (1715).

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Den Berg nabij Dalfsen wordt (en werd destijds reeds) beschouwd als het modelvoorbeeld voor de achttiende-eeuwse havezate. Het complex bestaat uit een huis dat in hoofdopzet gelijk is aan het Vingboonstype: twee bouwlagen, geplaatst onder een schilddak met plat. De centrale partij kraagt ietwat uit en is aan de bovenzijde afgesloten door een halfronde afsluiting. Opvallend verschil met het Vingboonstype is dat de kroonlijst door het middenrisaliet doorsneden wordt (er is sprake van doorgaand metselwerk). De entreepartij, die bereikbaar is via een hardstenen trappartij heeft een vriendelijk karakter door de vele raampartijen met roedeverdeling.

Afb. 62 Den Berg.

Schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten — Den Berg werd in de achttiende eeuw regelmatig als voorbeeld genomen voor nieuw te bouwen landhuizen (bijvoorbeeld Aalhorst). Ook bij de Herkulosche Esch zal het 'Den Berg'-type de inspiratiebron zijn. Het schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten kenmerkt zich door:

- Een tweelaags bouwmassa op basement (souterrain), geplaatst onder een schilddak.
- Een symmetrische gevelindeling met centraal risaliet.
- Een geprononceerde entreepartij met bovenliggend venster in het middenrisaliet, beide omringd en verbonden door decoratief stucwerk.
- Een drie assen tellend middenrisaliet: aan weerszijden van de entree een as met smalle vensters.
- Een halffrond timpaan als bekroning van het middenrisaliet, die niet door de kroonlijst wordt doorsneden: de kroonlijst volgt de ronding van het timpaan.
- De voor de entree gelegen hoge stoep.
- De als empirevensters (schuiframen) met roedeverdeling uitgevoerde raampartijen, geplaatst onder hanenkammen.
- Twee in het verlengde van de vensterassen geplaatste dakkapellen onder plat.

Afb. 63 Schetsontwerp voor het hoofdhuis van de Herkulosche Esch. Het gebouw is, evenals onder andere Aalhorst sterk beïnvloed door Den Berg.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

4.1.4 MOTIVATIE VAN DE KEUZE

Zoals eerder vermeld was het oorspronkelijk de wens van de opdrachtgevers om twee landhuizen op het landgoed op te richten. Vanuit een cultuurhistorisch oogpunt behoorde dit ook tot de mogelijkheden. In de omgeving is een aantal voorbeelden bekend van twee bij elkaar gelegen landhuizen die visueel (en soms ook familiaal) één geheel vormen. De Alerdinck en De Colckhof vormen een fraai voorbeeld.

Echter, vanwege de richtlijnen van de provincie omtrent nieuwe landgoederen, is het vanwege de grootte van het terrein niet mogelijk twee hoofdhuizen op te richten. In het uiteindelijke plan is een situatie ontstaan waarin sprake is van één hoofdhuus met bijgebouwen. In deze opzet is het hoofdhuus bestemd voor één familie. De bijgebouwen die vanuit typologisch oogpunt traditioneel bij een landgoed horen, zoals het bouwhuis, de orangerie, de tuinmanswoning en theehuisjes worden ingezet voor de bewoning van de andere familie en de economische dragers.

4.2 DE BIJGEBOUWEN

4.2.1 HET BOUWHUIS: HET BIJGEBOUW VAN HET LANDHUIS

Bouwhuizen: bijgebouwen bij de private woningen — Het overgrote deel van de nu nog behouden historische havezaten heeft een karakteristieke samenstelling van een landhuus met aan de voorzijde twee (soms ook maar één) bouwhuizen. Deze bouwhuizen zijn allemaal eenlaags en geplaatst onder een schilddak. Sommige voorbeelden zijn kort, maar er zijn ook

voorbeelden bekend van opvallend langgerekte huizen. De bouwhuizen zijn altijd ondergeschikt aan het hoofdhuus en accentueren door hun laagte (eenlaags) de grandeur van het landhuus (eenheid in vormgeving, onderscheid in bouwmassa).

Deze volumes huisvestte meestal de paarden en koetsen (koetshuis), deden (deels) dienst als onderkomen voor knechten of hadden andere economische functies. Als zodanig is het bouwhuis ook in de tegenwoordige tijd goed inzetbaar. Bouwhuizen kunnen dienen als garage, maar kunnen ook fungeren als zomerhuisje of onderkomen van bijvoorbeeld een zwembad of kantoor.

Afb. 64 Bouwhuis van Den Berg.

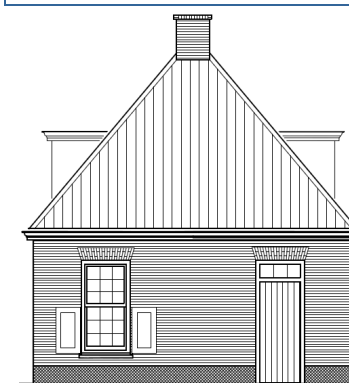

Afb. 65 Bouwhuis van de Alerdinck.

Afb. 66 Bouwhuis van Den Aalhorst.

Bij het landhuus op de Herkulosche Esch wordt net zoals bij de Alerdinck één bouwhuis opgetrokken, geplaatst langs de voorhof, haaks op het hoofdhuus. De architectuur van dit gebouw is geïnspireerd op de historische voorbeelden.

Afb. 67 Ontwerp van Friso Woudstra Architecten voor het bouwhuis.

4.2.2 DE TUINMANSWONING

De keuze voor de tuinmanswoning — Aangezien een tweede landhuis op het ruim tien hectare grote nieuwe landgoed niet tot de mogelijkheden behoorde, moest worden gezocht naar een gebouw dat vanuit historisch oogpunt een logische toevoeging op het landgoed zou zijn. Hiervoor was een aantal typen huis mogelijk:

- Bouwhuizen: de karakteristieke bijgebouwen die aan weerszijden van de voorhof van een landhuis stonden. Deze vallen echter af omdat beide families op gepaste afstand van elkaar willen wonen.
- Boerderij: boerderijen zijn historisch gezien onmisbaar op een landgoed. Een boerderij is zeker wel een mogelijkheid, maar heeft vanwege de in de directe omgeving van de Herkulosche Esch aanwezige boerencomplexen, niet de voorkeur. Deze al aanwezige boerderijen zullen door middel van zichtassen visueel bij het landgoed worden betrokken, waardoor de impressie van een onderlinge relatie ontstaat. Bovendien geniet een boerderij niet de voorkeur van de families.
- Oranjerie: karakteristiek volume dat vanaf het eind van de zeventiende eeuw met grote regelmaat is aan te treffen op landgoederen. Deze oranjerieën zijn vanwege hun functie en daarmee samenhangende verschijningsvorm (veel glas) minder geschikt als woonhuis. Bovendien zal de typologie van de oranjerie al elders op het terrein worden toegepast ter huisvesting van horeca en golfclubhuis.

- Tuinmanswoning: een groot aantal landgoederen is, vaak in de nabijheid van de oranjerieën, kassen, et cetera voorzien van een tuinmanswoning. De tuinmanswoning werd gebouwd als woonhuis voor de tuinman of –opzichter. Dit volume is dus primair ontstaan als woonhuis. De meeste tuinmanswoningen die vandaag de dag nog behouden zijn, dateren uit de periode circa 1890-1925 en hebben vrijwel allemaal een karakteristieke vormgeving in chaletstijl (circa 1890-1910) of cottagestijl (circa 1900-1925).

Uiteindelijk is de tuinmanswoning gekozen als woonhuis voor de familie Middag. Inspiratie voor het nieuwe huis is gezocht in bovengenoemde bouwstijlen.

Verschijningsvorm van de historische tuinmanswoning — De chaletstijl kwam in Nederland omstreeks 1890 in trek doordat Zwitserland een favoriete vakantiebestemming werd. Het chalet werd vereenzelvigd met het onbedorven landschap dat men daar aantrof. In Nederland werd de architectuur van de chalet op een geheel eigen wijze geïnterpreteerd. Dit kwam erop neer dat de meest karakteristieke elementen werden toegepast in combinatie met andere stijlen, zoals bijvoorbeeld de neorenaissance.

De Engelse cottagestijl werd in Nederland rond 1905 geïntroduceerd. Op een zelfde wijze als de chaletstijl symboliseerde de cottagestijl met haar rieten daken de idylle van het ongecompliceerde, landelijke bestaan. De typologie van het Oud-Engelse huis ontstond in Engeland omstreeks 1880. De *Arts and Crafts* architecten, als R.M. Shaw ontwierpen eigenzinnige maar sfeervolle bakstenen huizen die zich mooi in het land

schap voegden. De schilderachtige huizen zijn nooit stijf symmetrisch, maar juist op geraffineerde wijze doordacht en toegesneden op het comfort en de levenswijze van de eigenaar. Het lijkt wel of deze huizen in de loop der eeuwen gegroeid zijn. Deze architectuur heeft een compacte, gedrongen bouwmassa, een zwaar overhangende kap, gesloten gemetselde muren, monumentale erkers en balkons, een representatieve entree die in de gevel wordt geaccentueerd, glas-inloodramen en monumentale schoorstenen. Daarnaast zijn met enige regelmaat enkele geveldelen in hout uitgevoerd. Om het landelijk karakter verder te benadrukken kon de kap hoog worden opgetrokken op een juist laag gehouden onderbouw. De kap is veelal gedekt met riet. De rietkap geeft architecten de gelegenheid om organische en sculpturale bouwvolumes te ontwerpen met afwisseling van hoge en lage bouwdelen en ronde en rechthoekige vormen. Riet kan ‘opwippen’ waar men maar wil en met zachte rondingen overal overheen welven.

Afb. 68 Tuinmanswoning op landgoed Twickel (elementen van chaletstijl).

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Afb. 69 Tuinmanswoning op landgoed Clingendael, combinatie van elementen uit chalet- en cottigestijl.

Afb. 71 Tuinmanswoning van De Braak te Paterswolde: cottigestijl.

Afb. 73 Tuinmanswoning van kasteel Heeze: Edwardiaanse woonhuisstijl (Arts and crafts).

Afb. 70 Tuinmanswoning van de Colckhof: cottigestijl.

Afb. 72 Tuinmanswoning van landgoed De Rode Koper te Leuvenem: Edwardiaanse woonhuisstijl (Arts and crafts).

Beide stijlen ontstaan dus uit een verlangen naar een idyllische setting. Als zodanig past deze architectuur goed in de parken van grote landgoederen, alwaar ze omringd worden door natuurschoon. Voorbeelden van tuinmanswoningen zijn legio en kunnen zowel bescheiden als redelijk groot in omvang zijn. Indien de huizen groter worden, zien we dat inspiratie wordt gevonden in de *Arts and crafts* woonhuisarchitectuur uit de Edwardiaanse periode. Ze tellen vaak twee bouwlagen en zijn voorzien van erkers. Wat betreft vormtaal zijn ze echter identiek aan de kleinere cottages. In de Nederlandse architectuur zien we dat de karakteristieke vormtaal van de verschillende invloeden, die op een aantal punten soortgelijk is, door elkaar wordt gebruikt.

Het schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten — Bij de tuinmanswoning op de Herkulosche Esch heeft Friso Woudstra Architecten inspiratie gezocht in de karakteristieke verschijningsvorm van de chalet- en cottagestijl (*Arts and crafts*):

- Bakstenen opbouw, al dan niet met polychroom metselwerk, gepleisterde geveldelen en (decoratief) vakwerk.
- Een schilderachtige opbouw die is gecreëerd door een compositorisch geheel van een hoofdvolume waartegen een of meerdere aanbouwen zijn gerealiseerd.
- Een dak met wolfseinden, gedekt met rode Hollandse pannen of rietdak.
- Een forse dakoverstek, bij zadeldaken vaak voorzien van decoratieve windveren, makelaars, consoles en andere ornamenten.
- Vensters die door middel van roeden in een groot aantal kleine ruitjes zijn onderverdeeld.
- Houten luiken waarmee alleen de onderlichten worden afgesloten.
- Bij de grotere tuinmanswoningen zijn erkers met steekkap (zadeldak) uitgevoerd: invloed uit Edwardiaanse/*Arts and crafts* woonhuisarchitectuur.

Afb. 74 Schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten voor de tuinmanswoning.

4.2.3 ORANJERIE: HUISVESTING VAN HORECA EN CLUBHUIS

Oranjerie: onderkomen voor horeca en golfclubhuis — Het hoofdhuis en de aangrenzende bijgebouwen zullen deel uitmaken van de ‘private’ onderdelen van het landgoed. Echter, een gedeelte van het landgoed zal open worden gesteld voor publiek. In het landschappelijke park zal een ‘golftuin’ haar plaats krijgen, evenals wandelpaden. Ook zal er een aansluiting zijn met het fietspad ‘Rondje Zwolle’. Een bescheiden horecavoorziening is hierbij wenselijk. Voor de huisvesting hiervan kan worden gezocht naar de typologie van historische bijgebouwen. De oranjerie, met haar karakteristieke grote raampartijen is een voorbeeld van een gebouw dat onlosmakelijk is verbonden met de bij de historische tuinarchitectuur horende interesse in botanie.

Bij de historische oranjerieën is een geleidelijke ontwikkeling zichtbaar van zeventiende- en achttiende-eeuwse exemplaren naar de jongere negentiende-eeuwse voorbeelden. De oudste exemplaren zijn in opzet en verschijningsvorm duidelijk geïnspireerd door de typologie van het bouwhuis: een eenlaags volume onder een schilddak (in sommige gevallen een zadeldak, al dan niet met wolfseinden). In de loop van de negentiende eeuw zien we dat de oranjerieën een meer eigen identiteit krijgen. Met name in de tweede helft van de eeuw, als de botanica opnieuw veel aandacht krijgt, zien we opvallende oranjerieën ontstaan, waarbij vrijwel de gehele gevel uit glas bestaat.

Afb. 75 Oranjerie van de Hortus van de Universiteit van Utrecht, 1724.

Afb. 78 Oranjerie op landgoed Oldruitenborgh te Vollehoven, 1805.

Afb. 76 Oranjerie van de Hortus te Leiden (1740, Daniël Marot).

Afb. 79 Oranjerie op landgoed Huis Verwolde te Lochem (jaartal onbekend).

Afb. 77 Oranjerie landgoed Berbice, Voorschoten, circa 1680.

Afb. 80 Oranjerie van Kasteel Amerongen, 1880. Laat voorbeeld van een oranjerie waarbij de typologie van het bouwhuis als uitgangspunt heeft gediend.

Het schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten — In het ontwerp is bewust voor de achttiende-eeuwse oranjerie als uitgangspunt gekozen. Hierin wordt zowel de horeca als het clubhuis ondergebracht.

Het door Friso Woudstra Architecten ontworpen volume is duidelijk geënt op de historische voorbeelden:

- Gebaseerd op de architectuur van het bouwhuis.
- Een eenlaags volume, opgetrokken in baksteen en geplaatst onder een schilddak.
- De voor- en zijgevels zijn voorzien van grote raampartijen die bijna tot de vloer doorlopen en Franse deuren.

De oranjerie met haar grote vensteropeningen leent zich bij uitstek voor een clubhuis of eet- en drinkgelegenheid. Door de grote raampartijen heeft het gebouw een uitnodigend karakter en kan men van binnenuit relatief onbelemmerd naar de 'golftuin' / parktuin kijken.

Afb. 81 Schetsontwerp van Friso Woudstra Architecten voor de oranjerie.

4.2.4 DE VRIJSTAANDE KAS EN DE DRUIVENKAS

Vrijstaande kas — Blijkt de orangerie niet groot genoeg te zijn voor het huisvesten van zowel een clubhuis als horeca, dan kan bij een eventuele uitbreiding in de toekomst inspiratie worden gezocht in de typologie van de vrijstaande kas. Voorbeelden van historische, negentiende-eeuwse vrijstaande kassen zijn schaars. Vanwege het kwetsbare karakter (glas) is een groot aantal voorbeelden in de loop der jaren verdwenen. In de directe omgeving van de Herkulosche Esch zijn geen exemplaren bekend. Uit voorbeelden die nog wel zijn behouden of die naar historisch voorbeeld zijn ontworpen, blijkt dat deze een bijzonder esthetische kwaliteit hebben.

De kas kan ofwel geheel vrij staan of in het verlengde van de orangerie worden geplaatst. Een groot voordeel van een vrijstaande kas, is dat men van binnenuit onbelemmerd in alle richtingen kan kijken.

Afb. 82 Vrijstaande druivenkas bij buitenplaats Herteveld te Maarssen. In 1992 gebouwde kas naar voorbeeld van het oorspronkelijk uit 1845 daterende exemplaar.

Afb. 83 De kas bij Oranjestein.

Een voorbeeld van een orangerie met tegen de kopgevel een moderne kas geplaatst, is te vinden in de tuin van Groot Warnsborn bij Arnhem. In dit voorbeeld vormen beide volumes tezamen een horeca-etablisement. Groot Warnsborn is ook een goed voorbeeld vanwege de plaatsing van de orangerie en kas in de geometrische deeltuinen van het landgoed. Door hier ook een terras op aan te brengen, sluit deze tuin tevens aan op de typologie van een *pleasureground*, een verpozingruimte in de tuin.

Afb. 84 De orangerie met kassen van landgoed Warnsborn bij Arnhem.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

Druivenkas — Ten behoeve van het onderbrengen van het materieel en grondstoffen die nodig zijn voor het onderhoud van de ‘golftuin’, is een onderkomen nodig.

Ook hierbij is gekeken of in de typologie van de bijgebouwen van het historisch landgoed een passende oplossing is te vinden. Een karakteristiek gebouw dat we in de omgeving van de Herkulosche Esch regelmatig aantreffen, is de druivenkas. Een dergelijke kas is onder andere aanwezig op de landgoederen De Colckhof, Eerde, De Horte en Nijenhuis.

Dergelijke kassen lagen meestal tegen een muur en waren vanwege de bezonning gericht op het zuiden. De volumes hebben door hun plaatsing tegen een muur een karakteristieke opzet : een hoge achtermuur met aan de voorzijde (zuidzijde) een laag doorgetrokken glazen lessenaardak. In sommige gevallen is ook het bovenste deel van de zuidelijke muur in glas uitgevoerd.

Verder onderzoek moet uitwijzen hoeveel oppervlak er voor een dergelijke opslag nodig is en of een ‘druivenkas’ voldoende ruimte biedt.

Afb. 85 De druivenkas van De Horte en Groot Warnsborn (in gebruik als horeca).

Afb. 86 De druivenkas van Colckhof en Eerde.

5 SAMENVATTEND IN WOORD EN BEELD

In hoofdstuk 3 en 4 is per onderdeel uitvoerig ingegaan op de wijze waarop bij het ontwerp inspiratie is gezocht in zowel het *Verhaal van de plek* als het *Gezicht van de plek*. Aan de hand van voorbeelden is aangegeven hoe de verschillende aspecten worden vormgegeven.

In dit hoofdstuk wordt in woord en beeld geresumeerd hoe de hoofdropzet en de uitwerking van het nieuwe landgoed in de huidige plannen is vormgegeven:

Hoofdropzet

- Het landgoed omvat een oppervlak van ruim 10 hectare. In hoofdropzet is het landgoed geïnspireerd op de karakteristieke organisch gegroeide landschappen waarvan er in Salland zoveel aanwezig zijn: combinatie van classicistische rechte elementen (karakteristiek zeventiende en achttiende eeuw) en landschappelijke, schilderachtige elementen (karakteristiek negentiende eeuw).
- Er wordt uitgegaan van één landgoed waarop ook één hoofdhuis wordt opgetrokken.

Hoofdhuis (en terrein)

- Het hoofdhuis vormt de ruimtelijke spil van het goed.
- Het huis wordt opgetrokken in een architectuur die sterk is beïnvloed door huis Den Berg: een classicistische opbouw met twee bouwlagen, geplaatst onder een zadeldak waarbij de centrale risaliet drie assen telt en door middel van een halfroond timpaan wordt bekroond.

- Het hoofdhuis zal in het water zijn geplaatst, gelijk aan voorbeelden als Den Berg, Windesheim en Nijenhuis.
- Aan de hof vóór het huis zal een eenlaags bouwhuis worden opgetrokken die wat betreft architectuur is geïnspireerd op de historische voorbeelden van Den Berg, Windesheim, Aalhorst, et cetera.
- Het privéterrein waarop het hoofdhuis en het bouwhuis zijn gelegen, wordt omzoomd door een hoge haag. Aan de voorzijde is deze grotendeels open gehouden zodat men, conform de historische voorbeelden, vanaf de lange met bomen omzoomde hoofdlaan zicht heeft op het huis.
- De omgrachting van het hoofdhuis is aan de achterzijde en westelijke zijde als meanderende vijverpartij uitgewerkt. De westelijke tak blijft binnen de contouren van het privéterrein liggen, de noordelijke tak loopt verder over het landschappelijke deel met 'golftuin'. Ook bij de waterpartijen is de haag open gehouden, waardoor zichtassen (over het water) ontstaan.

Deeltuinen en oranje

- Ten westen en ten zuidwesten van het vierkante terrein met hoofdhuis liggen deeltuinen. De typologie is gebaseerd op de historische voorbeelden. Bij bijvoorbeeld Nijenhuis en Den Berg is aan één zijde van het hoofdhuis sprake van deeltuinen. De deeltuinen, zes kwadranten, worden omkaderd en doorsneden door rechte lanen die zijn omzoomd met bomenrijen. Inspiratie hiervoor is gezocht in de Hottingerkaarten van circa 1780.

- Over deze rechte lanen worden zichtassen geprojecteerd, waardoor verschillende onderdelen van het landgoed met elkaar worden verbonden.
- Op verschillende plaatsen wordt de rechte lijnigheid van de laanbeplanting doorsneden ten behoeve van de aanleg van de 'golftuin'. Hierbij blijft het patroon van rechte bomenlanen wel behouden en ontstaat het beeld van een historische situatie waarbij ten behoeve van nieuwe ontwikkelingen plaatselijk moest worden gerooid.
- In een van de kwadranten van de deeltuin wordt een orangerie gebouwd, met aan de voorzijde (westzijde) geometrische tuinen. De orangerie zal dienst doen als bescheiden horecagelegenheid en clubhuis voor 'golftuin'.
- De orangerie wordt opgetrokken in een architectuur die is geïnspireerd door de achttiende-eeuwse voorbeelden: sobere vormgeving, bestaande uit een eenlaags bakstenen gebouw onder schilddak, waarbij de gevels zijn voorzien van grote raampartijen en openslaande deuren. De architectuur is in opzet en vormgeving sterk gelieerd aan de architectuur van de bouwhuizen. Voorbeelden zijn te vinden bij Berbice, Zuylenstein, Verwolde, Oldruitenborg en Amerongen.
- Om meer ruimte te scheppen voor de horeca en het clubhuis kan in de toekomst inspiratie worden gezocht in de negentiende-eeuwse vrijstaande kas, die wordt gekenmerkt door een ranke gietijzeren constructie. Voorbeelden zijn Herteveld en Oranjestein.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

- De vijf overige kwadranten zullen deel uit gaan maken van het parcours van de 'golftuin'.

Tuinmanswoning (en terrein)

- Naast het bouwhuis en de oranjerie als bijgebouwen van het landhuis zal er ook een tuinmanswoning (voor de heer en mevrouw Middag) worden opgetrokken, dicht in de buurt van de oranjerie en haar geometrische tuin.
- De tuinmanswoning is opgetrokken in een karakteristieke vormgeving waar kenmerken uit de chaletstijl en cottage-stijl bepalend zijn. Voorbeelden zijn te vinden op de Colckhof, Twickel, Clingedael, De Roode Koper en Heeze.
- Het terrein wordt omringd door een haag en is eenvoudig van opzet. Op het terrein van de tuinmanswoning zal de onderhoudsschuur worden geplaatst.

Het park ('golftuin' en wandelbos)

- Het overgrote deel van het landgoed wordt ingericht als landschappelijk park of bos (zie ook bijlage 2 'percentage natuur'). Hierin zal het golfparcours zich op natuurlijke wijze verweven met het bos en de open velden zoals van bijvoorbeeld Windesheim en Aalhorst. De combinatie van open ruimte en bossen is vanuit ecologisch oogpunt van belang als habitat voor onder andere de vleermuis.
- Het overgrote deel van het nieuwe bos wordt aangelegd op de locatie waar tot aan het eind van de negentiende eeuw een bosje heeft gelegen: een perceel hakhout dat deel uitmaakte van Zuthem en later van Bikkenrade.
- De bebossing wordt verder doorgezet in een strook langs

de noordelijke grens, waardoor een geleidelijke overgang naar het bestaande Bikkenrader bos ontstaat.

- In het wandelbos wordt een serpentineheuvel opgeworpen. Dergelijke heuvels zijn karakteristiek voor landschappelijke parktuinen en komen onder andere voor bij Alerdinck. Bovendien is uit historisch kaartmateriaal gebleken dat ook op de buitenplaats Bikkenrade een heuvel lag (als uitkijkpunt). De top van de heuvel wordt middels een rondgaand pad bereikt.
- Vanaf de heuveltop kijkt men via een opening in de bebossing uit over het landgoed: vista.
- In het noordwestelijke gedeelte, het terrein dat de hoofdmoot van het landschappelijke park met 'golftuin' zal huisvesten zal een grote waterpartij worden aangelegd. Door juist hier waterelementen aan te leggen, wordt aansluiting gezocht op de geomorfologie van de locatie: dit is het natste gedeelte van de Herkulosche Esch.

Het inbrengen van water is ecologisch gezien van bijzonder grote waarde voor zowel de ontwikkeling van flora en fauna in het plangebied als ook die van het aangrenzende bosgebied Bikkenrade.

- De 'golftuin' wordt circa 6 hectare in omvang. Het parcours zal zich op natuurlijke wijze verweven met het landschappelijke park op het noordelijke deel van het landgoed. Gezien de noodzakelijke oppervlakte zullen ook enkele van de kwadranten van de deeltuin bij de 'golftuin' betrokken worden.

- Voor de typologie van een golfbaan in een parksetting, is inspiratie gezocht bij vroege landschappelijke tuinen alwaar grote open weiden de spil vormen waaromheen in een groene setting wandelingen werden aangelegd. De open weide wordt omvat door de holes, de groene setting bestaat uit het bos aan oost- en noordzijde en met bomen omzoomde paden aan de zuidzijde. De westzijde zal begrensd worden door een houtwal.
- De typologie van de holes en de perken in landschapstijl sluiten goed op elkaar aan: onregelmatige contour en grillig verloop. Het concept van een hole kan dan ook vrij eenvoudig worden opgenomen in de karakteristiek van een parktuin. Ook de aanwezigheid van grote waterpartijen is bij zowel een landschapstuin als golfbaan kenmerkend.

Infrastructuur

- Door het landgoed loopt een tweetal oostwestelijk georiënteerde wandelpaden. Deze paden zijn zichtbaar op de Hottingerkaart uit 1781 en zijn op exact dezelfde locatie teruggelegd. Niet alleen wordt hiermee gerefereerd aan de oorspronkelijke situatie, ook dienen deze paden als belangrijke verbinding tussen het rechtlijnige van de deeltuinen en het schilderachtige van de parktuin. Een soortgelijke opzet van diagonalen die de rechtlijnigheid van de deeltuinen doorsnijdt, zien we bij Nijenhuis op de Hottingerkaart van 1781.
- Andere hoofdpaden die over het landgoed lopen, volgen een flauw meanderend tracé.
- De paden sluiten op een tweetal plaatsen aan op krui-

singen waar vanuit het landgoed naar het Bikkenrader bos kan worden gelopen of gefietst: er is een fysieke koppeling tussen landgoed en bos (zie ook bijlage 3 voor restricties).

- Langs de zuidelijke, westelijke en noordelijke randen van de Herkulosche Esch worden, in samenspraak met de gemeente fietspaden aangelegd die deel uitmaken van het 'Rondje Zwolle'. De (hoofd)infrastructuur van het landgoed sluit aan op deze openbare fietsroute.
- Geheel conform de typologie van de landschapsstijl worden kruisingen van de paden aan het zicht onttrokken via perken bos: creëren van verrassingsmomenten tijdens wandelingen.
- Een opvallend element wordt de berceau die over een groot deel van het wandelpad aan de noordzijde wordt aangelegd. De berceau dient als een bijzondere groene 'tunnel' waar wandelaars onderdoor kunnen. Bijkomend voordeel is dat de berceau bescherming biedt tegen slecht geslagen golfballen.

Parkeergelegenheid

- Ten oosten van de oranjerie wordt een boomgaard aangelegd. Op vroeg-twintigste-eeuwse kaarten is zichtbaar dat in dit gebied meerdere boomgaarden hebben gelegen. De boomgaard zal gaan dienen als parkeerplaats voor de horeca / 'golftuin' en voor de TOP (toeristisch overstappunt, zie bijlage 4). De auto's worden dus in het groen geparkeerd, waardoor de invloed op het landgoed wordt verzacht. Bovendien ligt de parkeerplaats zo dicht mogelijk bij de horeca / golf en wordt autoverkeer over

het goed vermeden.

Zichtlijnen

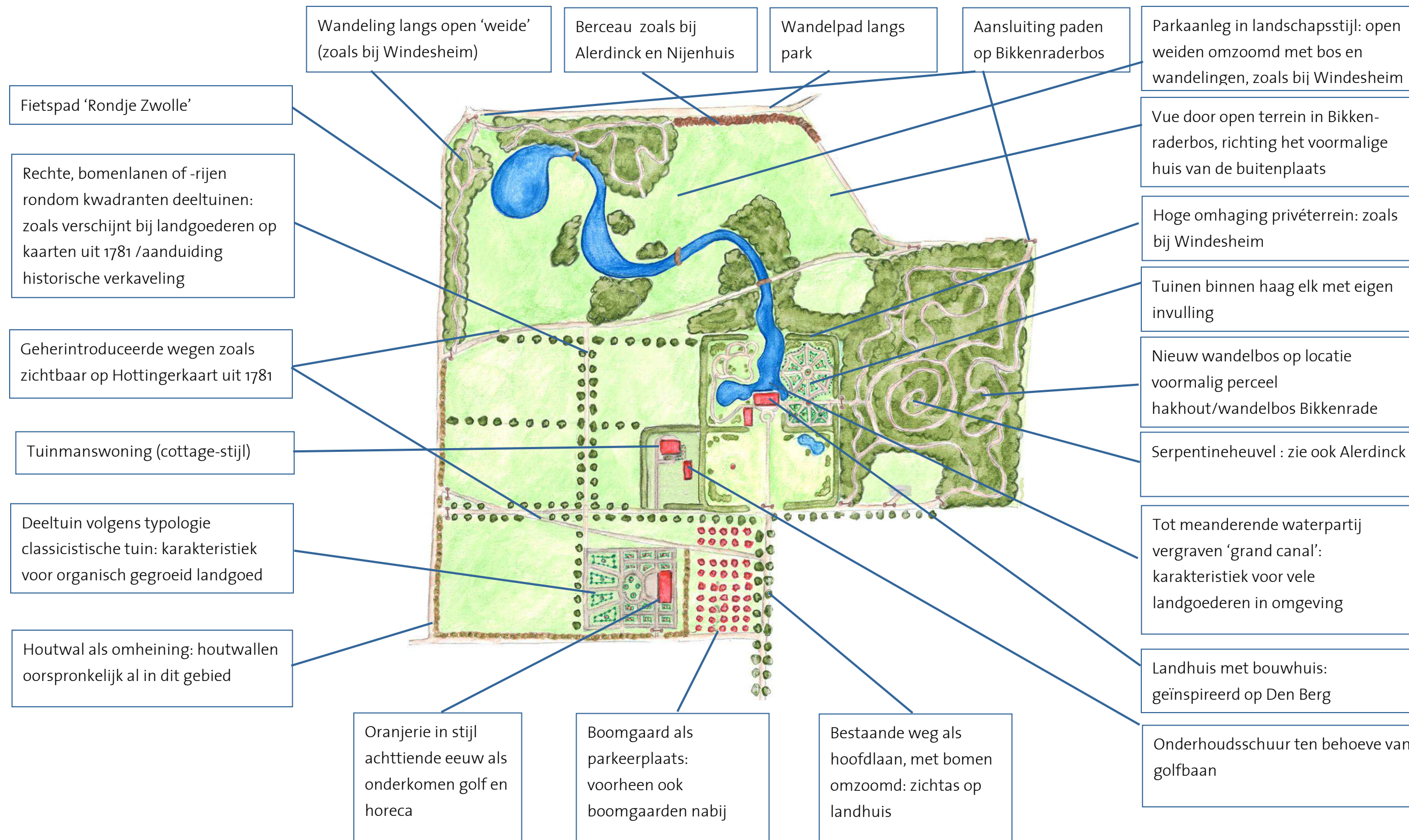
- Middels openingen aan de randen van het landgoed kunnen vista's en zichtlijnen naar buiten worden gerealiseerd. Karakteristieke gebouwen in de omgeving worden zo visueel bij het landgoed betrokken. Binnen het landgoed wordt een aantal zichtlijnen en vista's aangebracht: passend bij classicistische tuinen (zichtlijnen naar buiten toe over lange lanen) en bij landschapstuinen naar karakteristieke punten binnen en buiten het park.

Vegetatie

- De beplantingsschema's voor het landgoed worden aangepast aan de drie specifieke PNV varianten (potentieel natuurlijke vegetatie) die uit het ecologisch onderzoek zijn gekomen, te weten: het Gierstgras-Beukenbos, het Essen-Iepenbos en het Elzen-Essen-Iepenbos. Hierbij krijgt elk gedeelte van het landgoed de aanplant die voor die specifieke locatie het meest wenselijk is.
- De drie PNV varianten worden gestileerd samengebracht binnen de hagen van het omkaderde terrein van het hoofdhuis, de spil van het landgoed. Hierbij wordt de tuin in drie vlakken onderverdeeld (voor en aan weerszijden van het huis). Voor elk van deze vakken wordt een eigen beplantingsschema samengesteld. Op deze manier worden als het ware concentrische cirkels gecreëerd (direct rond het hoofdhuis, binnen de omheining van het landgoed en buiten de omheining van het landgoed), waarbij in alle cirkels de soorten passend bij de drie PNV varianten hun plek krijgen.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

6 BRONNEN

6.1 BOEKEN, RAPPORTEN EN ARTIKELLEN

- GEVERS, A.J. & MENSEMA, A.J., *DE HAVEZATEN IN SALLAND EN HUN BEWONERS*, ALPHEN AAN DE RIJN 1983
- Engbers Bosbeheer, *Ecologisch onderbouwing inzake ontwikkeling Landgoed Herkulosche Esch te Zwolle*, Eefde 2011 (documentnummer 1000602)
- Engbers Bosbeheer, *Effectenindicatie Flora- en faunawet in verband met de voorgenomen herinrichting van een terrein aan de Wijheseweg te Zwolle*, Eefde 2011 (documentnummer 1000601)
- Engbers Bosbeheer, *Toetsing Flora- en faunawet in verband met de voorgenomen herinrichting van een terrein aan de Jan van Arkelweg te Zwolle*, Eefde 2011 (documentnummer 1000603)
- Haartsen & Storms 2009; *Acheologiebeleid Gemeente Zwolle, concept maart 2008*.
- Haartsen, A. & Storms, E. (Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), *Ontgonnen verleden, regiobeschrijvingen provincie Overijssel*, Ede 2009
- Hazenberg Archeologie (uitgevoerd namens A=M), *Archeologisch bureauonderzoek Jan van Arkelweg 2a Zwolle*, Voorburg 2011
- Hubar, Bernadette van Hellenberg, & Don Rackham, *1001 Projecten Friso Woudstra Architecten*, Vorden 2009
- Janssen, H.L., Kylstra-Wielinga, J.M., Olde Meierink, B., *1000 jaar kastelen in Nederland, functie en vorm door de eeuwen heen*, Utrecht 1996
- Janssen, H.L., Kylstra-Wielinga, J.M.M., Olde Meierink, B., *1000 jaar kastelen in Nederland. Functie en vorm door de eeuwen heen*, Utrecht 2006
- Kastelen en landhuizen: Res nova (en in het bijzonder partner Don Rackham) heeft de afgelopen jaren verschillende onderzoeken uitgevoerd naar kastelen en landhuizen, waaronder kasteel Hasselholt of het Geudje te Ohé en Laak,

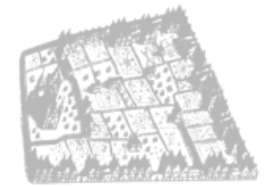
- kasteel Wolfrath te Holtum, landgoed Nieuw-IJpelaar te Bavel, Hofstetten te Ellecom, Kruishorst te Rheden en Rhederhof te Rheden (zie de projectbeschrijvingen op het forum van Res nova, vermeld bij de websites)
- Langenberg advies, *Beleidsonderzoek: onderzoek naar de haalbaarheid van de ontwikkeling van het landgoed Herkulosche Esch in Zwolle*, Den Haag 2011
 - Oldenburger-Ebbers, C.S., et al, *Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur. Deel Noord Groningen Friesland Drenthe Overijssel Flevoland*, Rotterdam 1995
 - Res nova, *Herkulosche Esch: Gezicht van de plek. Typologisch onderzoek Sallandse landgoederen*, Ohé en Laak 2011
 - Res nova, *Herkulosche Esch: Verhaal van de plek. Cultuurhistorische, landschappelijke en geomorfologische analyse*, Ohé en Laak 2011
 - Res nova, *Herkulosche Esch: Vergelijking met andere landgoederen*, Ohé en Laak 2012
 - Vakgroep landschapsarchitectuur LH Wageningen, *Leonard Springer. Beschrijving en documentatie van zijn beroepspraktijk. Onderzoeksproject recente ontwikkelingen in de tuin- en landschapsarchitectuur*, Wageningen 1982
 - Veelen, J. van, *Romantiek in de tuinkunst: de romantische beweging in Engeland in de 18^e eeuw; de romantische tuinkunst in Nederland in de 18de en 19de eeuw; het Vondelpark 1850-1978*, doctoraalscriptie voor de vakgroep landschapsarchitectuur en kunstgeschiedenis L.H. Wageningen 1978
 - Wijck, H.W.M. van der & Enklaar-Langendijk, J., *Overijsselse buitenplaatsen*, Alphen aan de Rijn 1983
 - Wijck, H.W.M. van der, *De Nederlandse buitenplaats. Aspecten van ontwikkeling, bescherming en herstel*, Alphen aan de Rijn 1982, pp.85-110
 - Zijlstra, B., *Nederlandse tuinkunst tussen 1850 en 1940. Waard om beschermd te worden*, Nederlandse Tuinenstichting Amsterdam 1986

6.2 WEBSITES

- GOOGLE MAPS EN GOOGLE EARTH EN GOOGLE STREETVIEW
- <http://caravannen.wordpress.com>
- <http://forum.res-nova.nl> (subforum 'Tussen het erfgoed')
- <http://library.wur.nl> (Universiteit Wageningen)
- Wikipedia en Wikimedia Commons
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Bestand:HekpijlersBikkenrade.jpg>
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Slangenmuur>
- http://www.golfenvironment.org/certification/participating-facilities/NL?status=geo_certified
- <http://www.golftime.nl/golfbanen/nederland/veluwe/rijk-van-nunspeet.html>
- <http://www.grootwarnsborn.nl/>
- <http://www.hindersteyn.nl/rondleidingen/tuin.php>
- <http://www.oudommen.nl>
- <http://www.slotzuylen.nl/tuin/wandeling/slangenmuur>
- www.alerdinck.nl
- www.cascade1987.nl
- www.cascade1987.nl/TilburgInHetGroen.html
- www.chrisvankeulen.nl
- www.collectiegelderland.nl
- www.heemkunde.nl
- www.kasteleningelderland.nl
- www.res-nova.nl (volg de knop Projecten)
- www.watwaswaar.nl
- www.flickr.com
- www.kasteleninoverijssel.nl
- www.res-nova.nl (volg de knop Projecten)
- www.twickel.nl

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

7 BIJLAGEN:

7.1 BIJLAGE 1: SCHETSONTWERP

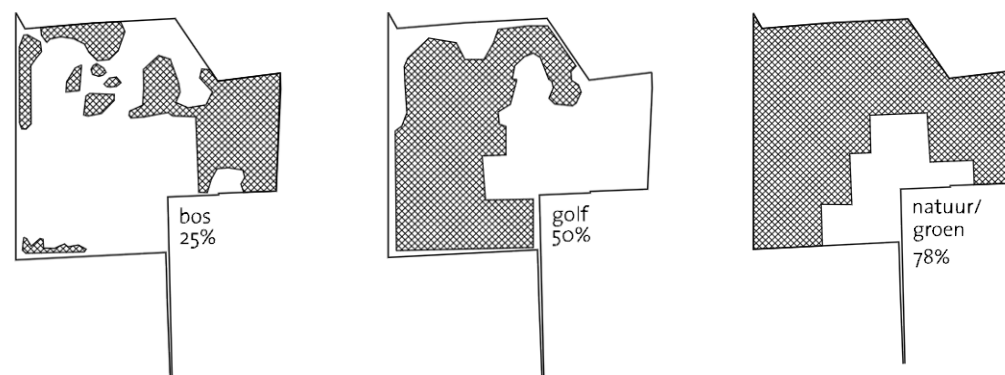
Schetsontwerp terreininrichting Nieuw landgoed Herkulosche Esch	
Legenda	
	Bebouwing
	Bebouwing buiten bestemmingsplan
	Paden
	Terras
	Bos
	Perk (bomen en/of struiken)
	Bloemperk geometrische tuin
	Bomenlaan
	Hoge haag
	Houtwal
	Boomgaard
	Bomenrij
	Berceau
	Waterpartij
	Bruggetje
	Hekwerk

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

7.2 BIJLAGE 2: PERCENTAGE NATUUR

Aanduiding van het percentage gebied van het nieuwe landgoed Herkulosche Esch dat respectievelijk is bestemd als bos, golf en alle natuur/groen tezamen.

In het ontwerp van het landgoed Herkulosche Esch aan de Jan van Arkelweg 2 te Zwolle is ruim 50% van het gebied bestemd als natuur/bos. Dit is mogelijk doordat de golftuin zich op een natuurlijke manier zal verweven met het ontwerp van het landschappelijke park en de deeltuinen.

Het terrein is ruim 10 ha. Ongeveer de helft zal worden ingenomen door de golftuin: 54.635.

Hoewel het het streven is de golftuin zo 'natuurlijk' mogelijk in te richten, kunnen sommige onderdelen van een golfparcours niet worden aangemerkt als 'natuur'. De afslagmat, de green en de fairway kunnen niet worden meegerekend en moeten als 'niet natuur' worden gekarakteriseerd.

De golftuin bestaat uit 9 holes

De afslagmatten beslaan hiervan 18 m², de greens 2.250 m² en de fairways 18.000.

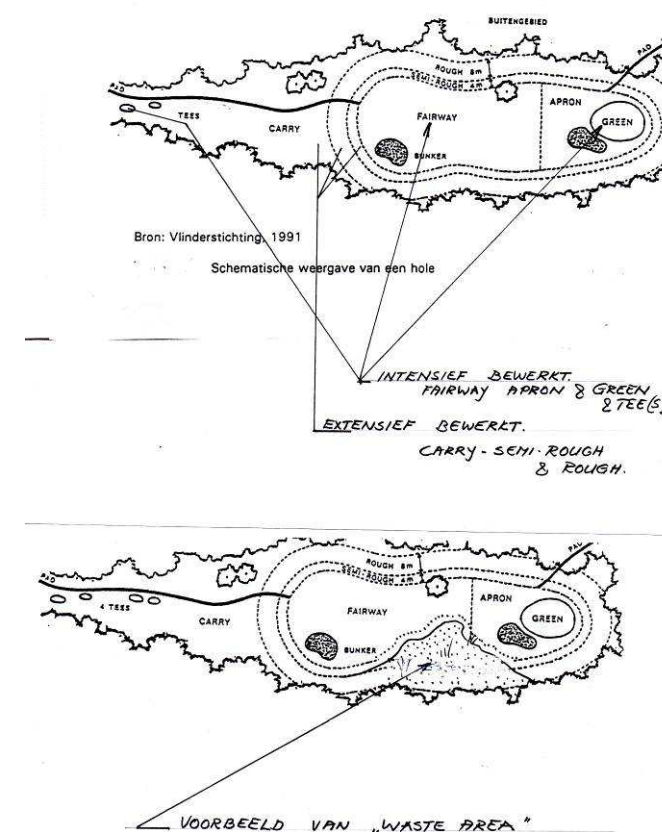
Hoewel de semi rough's bij andere golfbanen regelmatig worden gemaaid zal bij deze golfbaan de semi-rough meer onderdeel vormen van de rough en daarom kunnen worden gerekend als natuur.

Dit houdt in dat van de 54.635 m² golftuin 34.367 m² als natuur wordt bestemd. Van de rest van het landgoed zal het wandelbos tussen de 15.500 en 18.000 beslaan

Hieruit kan worden geconcludeerd dat er tussen de 49.867 en 52.367 m² is. Dit is op zijn minst 50% van het landgoed.

Mocht men voor de zekerheid de semi rough's niet willen meenemen in de bestemming natuur dan zou nog steeds meer dan 50% van het landgoed gegarandeerd de bestemming natuur krijgen doordat in het ontwerp van de golftuin 'waste area's' zullen worden toegepast. Dit sluit ook aan op de visie dat de golftuin wordt verweven met de natuur op het landgoed.

7.3 BIJLAGE 3: TOEGANKELIJKHEID

- Autoverkeer, fietsverkeer en wandelverkeer volledig openbaar
- Fietsverkeer en wandelverkeer volledig openbaar (aansluiting 'Rondje Zwolle')
- Wandelverkeer volledig openbaar (aansluiting wandelpad Bikkenrade)
- Wandelverkeer openbaar tijdens openingstijden van de 'Golftuin' (aansluiting wandelpad Bikkenrade)
- ... Toekomstig Rondje Zwolle en wandelpaden door Bikkenrade
- ★ Entree wandelpad zonder openingstijden
- ★ Entree wandelpad met openingstijden (afsluitbaar dmv hek)

Het landgoed Herkulosche Esch zal openbaar toegankelijk zijn, waarbij sommige delen restricties hebben wat betreft de openstelling.

De paden op de golfbaan (geel) zijn alleen opengesteld gedurende de openingstijden van de golfbaan en zijn alleen voor voetgangers toegankelijk (dus geen gemotoriseerd verkeer, fietsers, paarden, honden et cetera). De aansluiting met de openbare weg/paden wordt in de plattegrond aangegeven met gele sterretjes. Hier bevinden zich toegangshekken met een bord waarop de openingstijden zijn aangegeven en de restricties.

De paden in het wandelbos (groen) zijn voor wandelaars (met honden) openbaar toegankelijk en voor fietsers en paarden wordt eveneens een nog nader te bepalen pad aangelegd. De aansluiting met openbare paden (zoals het wandelpad door Bikkenrade) zijn aangegeven met groene sterretjes op de kaart.

De paden langs de golfbaan (oranje) zijn voor fietsers en wandelaars (niet gemotoriseerd verkeer) en zijn volledig openbaar.

De toegangsweg naar het landgoed en de parkeerplaats (rood) is volledig openbaar voor elk verkeer.

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

7.4 BIJLAGE 4: TOP-LOCATIE

De parkeerplaats van Landgoed en Golftuin Herkulosche Esch zal tevens ruimte geven aan een toeristisch overstappunt. Een zogenaamde TOP.

In Overijssel zijn al 33 TOP's gevestigd. Deze plekken zijn speciaal ingericht als startpunt voor diverse fiets- of wandeltochten (minimaal 2 per TOP).

Alle TOP's zijn met de auto goed te bereiken en met borden aangegeven vanaf de doorgaande weg. Parkeren is gratis. Een TOP is te herkennen aan een grote, met stenen gevulde kegel en is voorzien van een informatiepaneel waarop de fiets- en wandelroutes vanuit deze locatie zijn aangegeven.

De TOP Herkulosche Esch zal echter meer behelzen. Omdat er horeca aanwezig is aan de rand van het landgoed zullen ook andere faciliteiten geboden worden zoals:

- een oplaadpunt voor elektrische fietsen
- een reparatieset en een fietspomp
- folders en kaarten van de omgeving
- toiletten
- en uiteraard gelegenheid om te verpozen op het terras of in de orangerie onder het genot van een drankje en een hapje.

De TOP's sluiten aan bij de intentie van de provincie om het toerisme vanuit het beleidskader 'Overijssel werkt!' een kwaliteitsimpuls te geven. Het doel daarbij is innoveren en verbeteren van de openbare toeristisch-recreatieve infrastructuur.

Om het gebruik van de TOP's te bevorderen heeft de provincie een TOP-promotieplan ontwikkeld. De twee doelgroepen zijn het toeristische bedrijfsleven en de toerist/recreant (inclusief eigen inwoners). Voor de eerste doelgroep heeft de provincie een huisstijl cd ontwikkeld met daarop een TOP-promotietekst, foto's van de TOP's (vrij van rechten), locatiekaartjes en diverse varianten van het TOP-logo. Op die manier kan in de eigen bedrijfsbrochure, op de eigen website, in advertenties en andere reclame-uitingen de TOP worden gepromoot. Ook voor gemeenten, VVV's en organisaties die kunnen bijdragen aan het vergroten van de TOP-bekendheid in Overijssel is een huisstijl cd beschikbaar.

Voor de tweede doelgroep heeft de provincie een gratis TOP-boekje uitgebracht met daarin een korte beschrijving van alle 33 TOP's en hun omgeving, de geografische ligging en natuurlijk een overzicht van de routes die er kunnen worden gestart. Deze boekjes zijn gratis te verkrijgen bij het VVV. Daarnaast is er een website online waarop actuele informatie over het TOP-netwerk is te vinden (www.topoverijssel.nl).

In Zwolle-Noord is reeds een TOP gevestigd aan de Haersterveerweg, in Recreatiegebied De Agnietenberg.

De TOP Herkulosche Esch zou als onderdeel van 'Rondje Zwolle' en de aansluiting op wandelroutes in het zuiden en ten zuiden van Zwolle een waardevolle toevoeging zijn. Mede omdat in deze omgeving ook geen horeca is ten behoeve van het aantrekkelijk maken van de aanwezige wandel- en fietsroutes zou deze TOPplus (inclusief horeca) een goede aanvulling zijn die het toerisme in deze omgeving bevordert.

De TOP Herkulosche Esch zou zich bevinden op het parkeerterrein dat zal worden vormgegeven als hoogstamfruitgaard aan de Jan van Arkelweg 2.

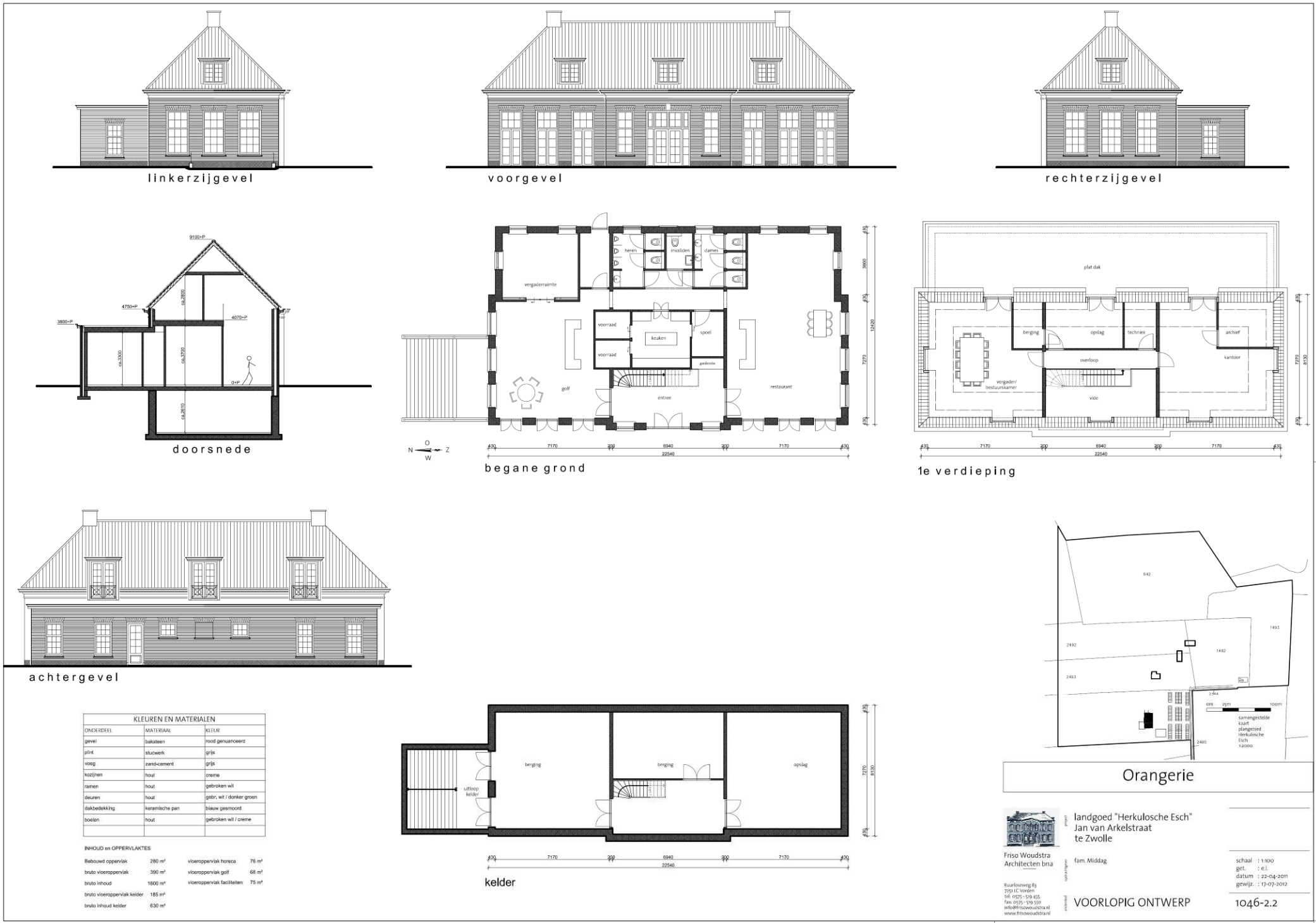

HERKULOSCHE ESCH
Visiedocument nieuw landgoed
Jan van Arkelweg te Zwolle

7.5 BIJLAGE 5: ORANJERIE

Inhoud en oppervlaktes	
Bebouwd oppervlak	280m ²
Bruto vloeroppervlak	390m ²
Bruto inhoud	1600m ³
Bruto vloeroppervlak kelder	185m ²
Bruto inhoud kelder	630m ³
Vloeroppervlak horeca	76m ²
Vloeroppervlak golf	68m ²
Vloeroppervlak faciliteiten	75m ²

8 INHOUD

1	Inleiding.....	2
1.1	Een nieuw landgoed.....	2
1.2	Wensen en eisen van de opdrachtgevers.....	3
1.3	Opzet en indeling.....	3
1.4	Totstandkoming.....	3
2	De Herkulosche Esch.....	4
2.1	Het toponiem 'Herkulosche Esch'.....	4
2.2	Cartografie.....	5
2.3	Een nieuw landgoed.....	9
3	De invulling van het schetsontwerp: het Sallandse landgoed als uitgangspunt.....	10
3.1	Algemene karakteristiek Sallandse landgoederen.....	11
3.2	Hoofdopzet: geometrische vlakken in een landschappelijk geheel.....	11
3.3	Historische verkaveling als basis.....	12
3.4	Infrastructuur: historisch, typologisch en aansluiting met omgeving.....	12
3.5	Hoofdopzet: één landhuis als spil.....	16
3.6	Historisch bos en vegetatietypen.....	17
3.7	Landschappelijke aanleg met open 'weiden' als spil: de weide als basis voor de 'golftuin'.....	19
3.8	Lobvormen van de landschapsstijl als basis voor de holes.....	20
3.9	Dekzandlandschap.....	21
3.10	Heuvel als uitkijkpunt.....	21
3.11	Watarelementen.....	22
3.12	Boomgaard als parkeerlocatie.....	23
3.13	Houtwallen en hagen als omheining van de private delen.....	24
3.14	Slangenmuur als afscheiding.....	24
3.15	De Berceau als onderdoorgang en bescherming.....	25
3.16	Zichtlijnen.....	25
4	De architectuur op het landgoed.....	27
4.1	Het hoofdhuis.....	27
4.1.1	Inleiding.....	27
4.1.2	Het steenen huys.....	27
4.1.3	Het classicistische landhuis.....	29
4.1.4	Motivatie van de keuze.....	31
4.2	De bijgebouwen.....	31
4.2.1	Het bouwhuis: het bijgebouw van het landhuis.....	31
4.2.2	De tuinmanswoning.....	32
4.2.3	Oranjerie: huisvesting van horeca en clubhuis.....	35
4.2.4	De vrijstaande kas en de druivenkas.....	37
5	Samenvattend in woord en beeld.....	39
6	Bronnen.....	43
6.1	Boeken, rapporten en artikelen.....	43
6.2	Websites.....	43
7	Bijlagen:.....	44
7.1	Bijlage 1: schetsontwerp.....	44
7.2	Bijlage 2: Percentage natuur.....	45
7.3	Bijlage 3: Toegankelijkheid.....	46
7.4	Bijlage 4: TOP-locatie.....	47
7.5	Bijlage 5: Oranjerie.....	48
8	Inhoud.....	49
9	Colofon.....	49

9 COLOFON

© Res nova & Friso Woudstra Architecten

De ideeën en concepten in deze presentatie staan op de naam van de auteurs en ontwerpers, vermeld op pagina 3, en mogen uitsluitend door derden overgenomen worden, na schriftelijke toestemming en honorering van de daaraan verbonden rechten.

Versie 03juni 2013: definitief

Bij het beeldmateriaal is recht gedaan aan het auteursrecht van derden door bij iedere afbeelding te vermelden aan welke website de betreffende foto is ontleend. In dit verband wordt voorts gewezen op de disclaimer op www.res-nova.nl voor het gebruik van openbaar toegankelijk gemaakt beeldmateriaal op internet.

Res nova & Friso Woudstra Architecten,
een *samengebald* team van experts
voor ontwikkelingen vandaag de dag
in de *sfeer* van vroeger

